



# Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

12 ЛЮТАГА 1999г.

№ 7/3987

КОШТ 12 000 РУБ.

## РОЗДУМ, НАРОДЖАНЫ АДНЫМ ПЫТАННЕМ

**Янка БАЙКОЎСКИ:** "Працэнтаў восемдзесят людзей адкажуць, што размаўляюць яны на рускай мове. Але ці будзе гэта праўдай?"

Не і не. Па-першае, у самім пытанні, зададзеным па-руску, прысутнічае пажаданы адказ. Па-другое, ці часта зараз у Беларусі чуецца вы чыстую рускую ці беларускую мову? Рэдка, больш "трасянку", сумесь моў".

5

## ЛОДАЧКІ НАДЗЕІ

**Людміла РУБЛЕЎСКАЯ** пра паэму Ніла ГІЛЕВІЧА "Лодачкі"

6

## ТРЫ ВЕРШЫ

**Васіля МАКАРЭВІЧА**

8

## АПОВЕСЦІ-БЫЛІ

**Алега ФОМЧАНКІ**

9, 12

## "ГЭТА МЫ": ПАЧАТАК ТРАДЫЦЫІ?

**Андрэй МЕЛЬНІКАЎ:** "Гісторыя і сучаснасць беларускай бардаўскай песні паказваюць — яна жыве.

Досыць шырокія межы жанру дазваляюць беларускаму бардаўскаму руху штогод нараджаць новыя імёны.

Для кагосьці бардаўская песня — прыступка для далейшага рокавага ўзыходжання, хтосьці застаецца на памежжы — робячы

то індывідуальныя, то гуртовыя праекты, хтосьці "захоўвае традыцыі". Своеасаблівае

"свабоднае грамадства". Думаецца, менавіта ў свабодзе — перспектыва нашага існавання".

13—15

## БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы!

Калі хто з Вас яшчэ не паспеў падпісацца на наш штотыднёвік, то гэта зрабіць можна і сёння. Кошт падпіскі на красавік — 70 тысяч рублёў, на тры месяцы — 210 тысяч рублёў.

Наш індэкс — 63856.



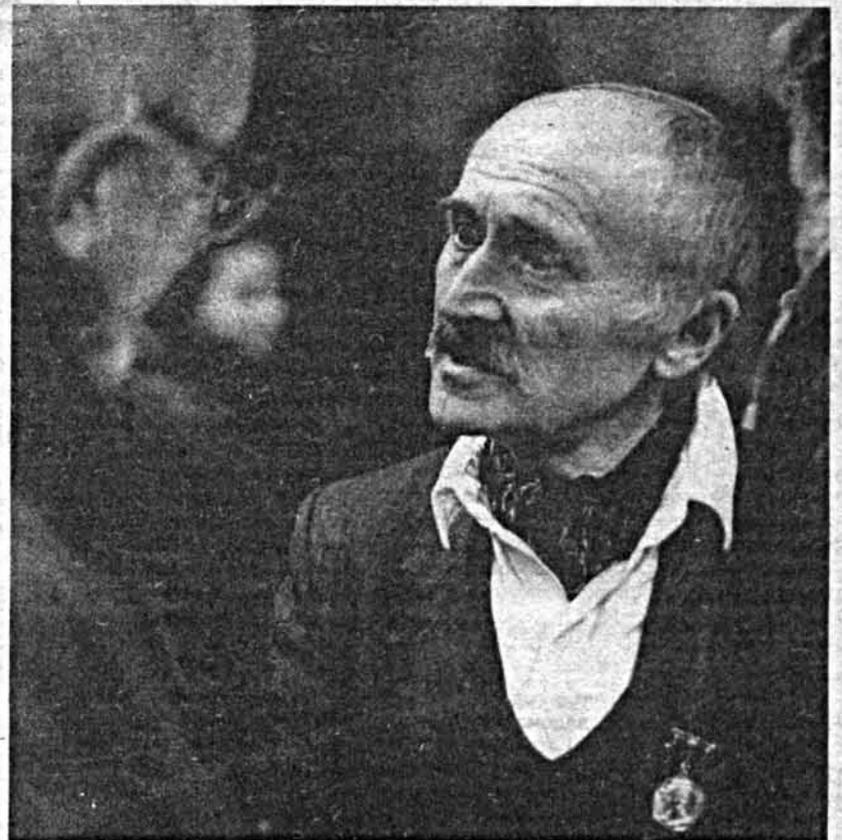
## Час красавання Іван-чаю...

ЮБІЛЕЙНАЯ ВЫСТАВА Барыса КАЗАКОВА

Барыс Казакоў сваё шасцідзесяцігоддзе адзначыў фактычна ўжо з год таму. Але выставу, што адкрылася ў Нацыянальнай мастацкай галерэі СМ, ён лічыць па-сапраўднаму юбілейнай, ва ўсялякім разе справядчай за апошняе — вельмі плённае для мастака — дзесяцігоддзе.

Сам Барыс Іванавіч — з Ніжняга Ноўгарада, які па звычцы называе Горкім. Але за гады, праведзеныя ў Беларусі, зжыўся з ёю, палюбіў. І з пэўнай доляй здзіўлення кожны раз, калі завітае ў тыя мясціны, дзе жывуць зараз яго родныя, заўважае, што яны не ўспрымаюцца ім як блізкія. Барыс Казакоў скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут у якасці тэатральнага мастака і прапрацаваў пяць год у мінскім ТЮГу. Але жывапіс "перацягнуў": вось ужо колькі дзесяцігоддзяў Б. Казакоў вядомы беларускаму глядачу сваімі жывапіснымі творами. Як мастак-жывапісец, атрымаў і званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі.

У яго работах заўжды адчувалася схільнасць да рускай класічнай школы жывапісу, асабліва ў вялікіх жанравых карцінах, — і зробленых на заказ, і "для сябе". Асабліва гэта заўважна ў матывах вясковага жыцця з коньмі і каровамі — нязвычайных для гарадскога чалавека. А ўсё вайна, якая прымусіла яго яшчэ малым пазнаёміцца і палюбіць вёску. У 1988—1992 гадах ён стварыў ці не найбольш значны жанравы трыпціх — "Дарогі, па якіх ніхто не ходзіць. Пейзаж XX стагоддзя". Ад пустэльнага шляху Чарнобыля яго асацыяцыі перайшлі да званіцы Калязіна, затопленай разам з горадам Рыбінскім вадасховішчам. Цэнтральная ж частка — сімвал закрытых уладаў духоўных шляхоў, забітых дзвярэй цэркаўкі, напісанай па матывах памятнага яму старажытнага помніка ў Юр'еве-Падольскім, раз-



буранага, а потым зноў адноўленага. Толькі, крыўдуе мастак, калі на пачатку мінулага года ён паказаў гэту галерэю ў Маскве на сумеснай беларуска-расійскай выставе, то вывесілі чамусьці толькі цэнтральную частку...

Але ж улюбёная тэма мастака — беларускі пейзаж. Яго душу сёння вярэдзіць задума стварыць партрэтную галерэю — каго б, вы падумалі? — елак, якія ва ўсёй красе сваёй сустракаюцца яму па дарозе на лецішча, што блізу Лагойшчыны. Менавіта па дарозе туды ўзніклі работы "Час красавання Іван-чаю", "Лістапад. Мар'яліва", "Святло п'янька".

Працуе мастак у асаблівай манеры і тэхніцы, якую вынайшаў, "зыхо-

дзячы з вечнага імкнення кожнага мастака вылучыцца". Ён не проста прамалёўвае на палатне дэталь — ён стварае пэўную рэльефную фактуру. Менавіта яна дадае выяве святла і паўцення, стварае яе глыбіню і ў той жа час плоскасць. Так "Сон пры месяцы" стаў прыгожай начной казкаю, асветленай сапраўднай срэбнасцю зіхоткага месяца.

Хай жа натхненне і жаданне працаваць для зямлі, на якой жыве, не пакідае Барыса Казакова.

Н. Ш.

На здымках: трыпціх "Дарогі, па якіх ніхто не ходзіць"; Барыс Казакоў.

Фота К. ДРОБАВА.



Дзёны, мо нават унікальны мы народ, беларусы (такі ж, бадай, як і наш усходні сусед): ну зусім не здатныя мы вучыцца ні на чужых, ні на сваіх уласных горкіх, нават трагічных памылках. Стагоддзі гора і пакут, у тым ліку цягам апошніх васьмідзесяці гадоў, анічому нас, практычна, так і не навучылі. Для нас нават і Біблія, гэтая сапраўдная Кніга Быцця, якая дае яго ярчайшыя ўрокі на ўсе магчымыя выпадкі, для нас не аўтарытэт. А можна было б, а трэба было б зазірнуць туды ды разважыць, падумаць...

Павёў з Егіпта, з рабства свой народ Маісей. І што? Ужо ці не ў першы, другі год многія пачалі бурчэць, абурацца, гневацца. Цяжка было ім брысці па пустыні, смягнуць без вады, падаць ад бясцілля, смаліцца пад пякельным сонцам удзень і дрыжэць ад холаду пад рызманамі ўначы. Захацелася вярнуцца назад, у рабства. А як жа: там было нялёгка, але затое была — пэўнасць. Цяпер жа наперадзе — адно змрок і беспрасветнасць...

Гэтак і мы. Толькі памкнуліся да свабоды і годнасці — і вось ужо: "Асадзі назад!" Туды, дзе было, здаецца, мяркуючы па сённяшняй галечы, уежна і ўлежна. І няма ў нас прарака ў сваёй Айчыне. Таго, хто павёў бы нас, насуперак енкам і плачу, далей, у "краіну светлую", "краіну-браначку", туды, дзе "зара разгараецца", дзе мы здолелі б заняць "свой пасады між народамі". У нас — іншыя прарокі і іншыя шляхі-дарогі. Якія ўсё болей нагадваюць звіліны лабірынта, выйсьце з якога, па ўсім, — у мінулае, у безнадзейнасць...

"СИГНАЛ" ТЫДНЯ

Дакументы аб далейшым збліжэнні Беларусі і Расіі, падпісаныя ў Маскве, выклікаюць неадназначны розгалас. Патрыятычныя сілы выказваюць неспакой, што курс, узяты на стварэнне якойсьці Саюзнай дзяржавы, можа прывесці да страты суверэнітэту і незалежнасці Беларусі. З другога боку, празмернае "рэвненне" да аднаўлення прыводзіць да абсурду. На апошняй калегіі Міністэрства культуры быў агучаны такі факт. У міністэрства паступіў "сігнал" з Магілёва, што мясцовыя ўлады процістаяць Саюзу Беларусі і Расіі тым, што... вырашылі паціснуць Музей дэкабрыстаў і размясціць пад яго дахам яшчэ і Музей этнаграфіі. А між тым, Музей дэкабрыстаў, дзе пераважаюць адно планшэты і станды, займае ажно 3 тысячы квадратных метраў, такім размахам не могуць пахваліцца нават аналагічныя музеі ў Расіі. Так што размяшчэнне там жа і Музея этнаграфіі, як дасціпна заўважыў міністр А. Сасноўскі, не прынесе шкоды Саюзу Беларусі і Расіі.

ЗАЯВА ТЫДНЯ

Прэзідыум Савета ФПБ у пацвярджэнне свайго рашэння аб недапушчальнасці прыняцця прэзідэнцкага дэкрэта "Аб дадатковых мерах па стымуляванні працы, умацаванні працоўнай і выканаўчай дысцыпліны" прыняў спецыяльную заяву. Прафсаюзы выступаюць супраць абмежавання правоў работнікаў, увядзення сістэмы жорсткіх штрафў за парушэнне працоўнай дысцыпліны, падкрэсліваючы, што дысцыпліна працы павінна забяспечвацца перш за ўсё яе адпаведнай арганізацыяй і аплатай, дакладнай рэгламентацыяй правоў і абавязкаў работнікаў у адпаведнасці з заканадаўствам. Прэзідыум Савета ФПБ лічыць прыняцце дэкрэта спробай абмежаваць правы людзей працы.

РЭЗАЛЮЦЫЯ ТЫДНЯ

Друк, найперш незалежны, працягвае знаёміць грамадскасць з дакументамі нядаўняга Кангрэса дэмакратычных сіл Беларусі. Заўчора, у прыватнасці, была апублікавана рэзалюцыя кангрэса пра дыскрымінацыю беларускай мовы ў Беларусі. У ёй гаворыцца: "У выніку афіцыйнай палітыкі апошніх чатырох гадоў фактычна знішчаецца беларускае школьніцтва (колькасць першакласнікаў, якія навуваюцца па-беларуску, у Мінску, напрыклад, скарацілася з 58,6 працэнта ў 1994 годзе да 4,8 працэнта ў 1998 годзе, у двухмільённай сталіцы толькі 108 вучняў заканчваюць зараз навучанне ў школе на роднай мове); у Беларусі няма ніводнай вышэйшай навучальнай установы, дзе выкладанне вялося б цалкам па-беларуску; катастрофічна згортаецца беларускае кнігавыданне; беларускай мовай практычна не карыстаецца вышэйшае чынавенства, не звяртаецца да яе большасць дзяржаўных органаў, судовых і пракурорскіх устаноў..." Каментарыяў усё гэта, бадай, не вымагае...

АНОНС ТЫДНЯ

Друк, афіцыйны і неафіцыйны, усё больш афішуе так званы "сусветны пацалунак", супершоу, якое абдудзецца ў Мінску ў дзень св. Валянціна. Брыдка, сорамна пра ўсё гэта чытаць. Сабраць і зафіксаваць на фота- і відэаплёнцы шматтысячны пацалунак — вось у чым мы намагаемся быць "паперадзе Еўропы ўсёй!" Прыкра, што ў падтрымку гэтай пошлай акцыі падключылася і шанюная, старэйшая ў нашай краіне газета "Звязда"...

ПЕРАБОР ТЫДНЯ

Набліжаецца дзiesiąтая гадавіна з дня вываду савецкіх войск з Афганістана. Дзень той, вядома ж, памятны: розум і справядлівасць урэшце перамаглі. І згадаць яго, нейкім чынам адзначыць — безумоўна, варта. А вось ператвараць у своеасаблівае свята, адзначаць спецыяльным медалём, ладзіць выставы, прагляды фільмаў, канцэрты і г. д. — ці не занадта ўсё гэта, панове-таварышы? Нейкі не той прысмак ад усяго гэтага. Атрымліваецца, што гэта не хто іншы, а менавіта Беларусь аднаасобна ваявала за тое, каб зямлю сялян у Афганістане аддаць...

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Паводле звестак Камітэта па інспекцыі працы, летася ў Беларусі ў выніку няшчасных выпадкаў на вытворчасці загінулі 294 чалавекі і 692 атрымалі цяжкія траўмы. Пазалетася гэтыя лічбы былі трошкі большыя — адпаведна 310 і 757 чалавек. На жаль, зніжэнне гэтага адбылося не ў выніку кантролю, праварак і наладжвання сапраўднай бяспекі працы, а перш-наперш у выніку зніжэння аб'ёмаў дзейнасці прадпрыемстваў (карацей — прастояў) і "ператоку" значнай часткі працуючых з траўманебяспечных галін у камерцыйныя і іншыя невытворчыя структуры.

ПАРАДОКС ТЫДНЯ

У Гародні зачынены рэстаран "Бістро". Праверка выявіла там "недаўкладанне прадуктаў". І наўрад ці варта было б пра гэта згадаць, калі б не адна акалічнасць. Праверка ў рэстаране адбылася назаўтра ж пасля таго, як там паабедалі старшыня Вярхоўнага Савета 13-га склікання С. Шарэцкі і кіраўнік прызначанага гэтым Вярхоўным Саветам Цэнтрвыбаркама В. Ганчар. Нельга тут не згадаць і таго, што рэстаран належыць сыну апазіцыянера М. Гіруця. Дальбог, "все это было бы смешно, если бы не было так грустно".



А спяваць будучь, паводле добрай традыцыі, у Гомелі. Тут, на базе занага каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага, у пяты раз пройдзе Пеўчая акадэмія. Праца яе скіравана ў агульнае тэматычнае рэчышча: "Музычная культура Беларусі на мяжы другога і трэцяга тысячагоддзяў". З 17 па 20 лютага абдудуцца майстаркласы і курсы павышэння кваліфікацыі культработнікаў, пасяджэнні навукова-метадычнага семінара, адкрытыя ўрокі, навукова-практычная канферэнцыя. І, канечне, — канцэрты. У праграмах Пеўчай акадэміі — выступленні Акадэмічнага народнага хору Беларусі імя Г. Цітовіча, народнага ансамбля песні і музыкі "Радуніца" з Мазыра, вакальна-харэаграфічнага ансамбля "Гоміі", Камернага хору Гомельскай абласной філармоніі, народнага акадэмічнага хору Гомельскага каледжа мастацтваў, хору Беларускай акадэміі музыкі, Мінскага абласнога камернага хору і аркестра "Sonorus".



Заняткі, кансультацыі, творчыя дыскусіі, прафесійныя гутаркі збяруць у Гомелі многіх вядучых спецыялістаў краіны. Сярод іх — Віктар Роўда, Міхась Дрынеўскі, Любоў Каспорская, Леанід Івашкоў, Андрэй Мдзівані, Зінаіда Мажэйка...

Немагчыма не заўважыць, што дзякуючы творчай ініцыятыве Гомельскага каледжа мастацтваў на

чалі з яго дырэктарам, заслужаным работнікам культуры Беларусі Эдуардам Кірыленкам, пры падтрымцы Міністэрства культуры такія музычныя імпрэзы дзівосным чынам спалучаюць у сабе і свята, і навуку, і практыку.

С. Б.  
На здымку: народны артыст СССР В. РОУДА з хорам Беларускай акадэміі музыкі.

Вылучаны на атрыманне прафсаюзных прэмій

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў разгледзела матэрыялы і работы, якія вылучаны на атрыманне прафсаюзных прэмій 1999 года, і паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе дапушчаны:

I. За творы прозы і паэзіі (адна прэмія)

Уладзімір Верамейчык — кніга паэзіі "Ліхаўня".

Кастусь Жук — кніга вершаў і паэм "Галгофа".

Васіль Жуковіч — кніга "Ад казкі — да спектакля".

Уладзімір Касько — кніга "Святло далёкай зоркі".

Уладзімір Паўлаў — кніга твораў для дзяцей "Хто знае — адгадае".

Франц Сіўко — кніга аповесцей "Апошняе падарожжа ў краіну ліваў".

II. За музычныя творы, канцэртна-выканальніцкую дзейнасць (адна прэмія)

Іна Афанасьева (артыстка эстрады) — за высокую выканаўчае майстэрства ў канцэртных праграмах 1996—1998 гадоў.

Алена Рэмізоўская (музыкальны кіраўнік) — за зборнік песень для дзяцей "Праменьчык" і кнігу "Солнышко".

Рыгор Сурус (кампазітар) — за канцэрт для сімфанічнага аркестра "На Купалле".

III. За работы ў галіне тэатральнага мастацтва (адна прэмія)

Валянцін Белавосцік (артыст тэатра) — за выкананне ролі Сэра Джона ў спектаклі Р. Харвуда "Касцюмер" (у тэатры імя Я. Купалы).

Віктар Клімчук (рэжысёр), Аляксандр Сідараў (мастак), Аляксандр Маханькоў (акцёр), Алег Рыхтэр (акцёр) — за стварэнне ў Беларускай тэатры "Лялька" спектакля па матывах казкі братоў "Грым" "Брэменская музыкі", г. Віцебск.

IV. За работы ў галіне кінамастацтва (адна прэмія)

Юрый Лысятаў (кінарэжысёр) пасмяротна, Марыя Кір'янава (прадзюсер) — за стварэнне дакументальных фільмаў "Пётр Ми-

рончы" і "Прызнанне".

V. За творы жывапісу, скульптуры і графікі (адна прэмія)

Георгій Лойка (мастак) — за серыю твораў жывапісу "Свята" і стварэнне экспазіцыі і дыярам прыроды ў гісторыка-краязнаўчым музеі ў г. Чавусы.

Уладзімір Ткачэнка (мастак) — за цыкл твораў сацыяльназначнай тэматыкі "серыю пейзажаў "Зямля беларуская".

VI. За работы ў галіне журналістыкі (адна прэмія)

Дзмітрый Новікаў (галоўны рэдактар "Дзятэктўнай газеты") — за актыўную творчую дзейнасць і стварэнне перыядычных выданняў для дзяцей і моладзі.

Уладзімір Шапіра (журналіст) — за кнігу нарысаў гісторыі Магілёўскага аўтазавода "Завод, который умеет все".

Сяргей Шаўцоў (аглядальнік газеты "Звязда") — за серыю журналісцкіх работ 1997—1998 гг., у якіх асвятляецца тэматыка абароны правоў чалавека.

Ніна Яновіч (аглядальнік "Народнай газеты") — за цыкл публікацый 1997—1998 гадоў у "Народнай газеце" "Время. Реформы. Человек".

VII. За дасягненні ў развіцці самадзейнай мастацкай творчасці (тры прэміі): у тым ліку:

а) за актыўную работу па развіцці народнай культуры і самадзейнай творчасці працоўных (адна прэмія)

Вольга Лук'янава — дырэктар бібліятэкі прафсаюза ААТ "Віцебскдрэў".

Тадэвуш Стружэцкі — начальнік аддзела ўстаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры.

Галіна Южаніна — старшыня БРК прафсаюза работнікаў энерге-

тыкі, электратэхнічнай і паліўнай прамысловасці.

б) за высокую дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці сярод калектываў дарослых — (адна прэмія)

Фальклорны вакальна-харэаграфічны ансамбль "Валачобнікі" Беларускага ўніверсітэта культуры.

Народны ансамбль народных інструментаў "Заранка" Гомельскага абласнога Дома тэхнічнай і мастацкай творчасці.

Народны харэаграфічны ансамбль "Рунь" Дома культуры тэкстыльчыкаў АП "Магатэкс".

в) за высокую дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці сярод дзіцячых калектываў (адна прэмія)

Узорны ансамбль танца "Весляшкі" Аршанскага Дома культуры чыгуначнікаў.

Узорны дзіцячы фальклорны тэатр "Звончыкі" Дома культуры Дзяржаўнага коннага завода-кампіната "Мір" Баранавіцкага раёна.

Народны цыркавы калектыв Мінскага Палаца культуры і спорту чыгуначнікаў.

Дзіцячая эстрадная студыя "Юныя дараванні" Дома культуры саўгаса-кампіната "Белавежскі" Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці.

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў у галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і самадзейнай творчасці звяртаецца з просьбай да творчых саюзаў, культурна-асветных устаноў, прафсаюзных і грамадскіх арганізацый, калектываў прадпрыемстваў і навуковых устаноў, грамадзян рэспублікі правесці абмеркаванне кандыдатур на атрыманне прэміі Федэрацыі прафсаюзаў 1999 года.

Вашы прапановы, водзукі, заўвагі просім да 1 красавіка г. г. накіраваць па адрасе: 220126, г. Мінск, пр. Машэрава, 21, Савет Федэрацыі прафсаюзаў Беларускай, Камісіі па прэміях ФПБ (пакрой 804, тэл. 223-96-83).



Маэстра глядзіць у перспектыву

Падчас нядаўняй сустрэчы са сталічнымі журналістамі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, народны артыст Расіі прафесар Генадзь Праватараў між іншым зазначыў, што хоча надаць сваім стасункам з публікай пазнаваўчы характар. Таму ён, як мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі, абяцае заўсёдна кіраваць канцэртнай залы краіны разнастайны, насычаны музычнымі па-

дзеямі, сезон. Прынамсі, распачынаецца вялікі ды грунтоўны цыкл філарманічных праграм, якія прадставяць усе сімфоніі Бетховена і Шостакавіча. І паколькі геній ХХ стагоддзя напісаў у гэтым жанры амаль удвая больш за свайго вялікага папярэдніка, у межах цыкла плануецца таксама выкананне бетховенскіх фартэп'янных канцэртаў. Знаёмства з творчасцю гэтых у чымсьці блізкіх па духу, у чымсьці процілеглых асоб, на думку Г.

Праватарава, прадоўжыцца як мінімум два гады. І ажыццяўленне гэтай грандыёзнай мастацкай задумы прыцягне да супрацоўніцтва з аркестрам не толькі знаных "зорак", але і свежыя маладыя сілы. Маэстра падкрэсліў, што асаблівае значэнне пры гэтым надаецца з'яўленню маладых дырыжораў, якія стварылі б перспектыву і адчуванне стабільнасці ў беларускім дырыжорскім мастацтве".

С. ВЕТКА

# Планы і рэальнасць

Пішу адказы на пытанні вашай газеты аб выдавецкіх планах на апошні год стагоддзя, а па Беларускім тэлебачанні ідзе жажлівая рэклама. Сяляне смаяць паялынай лямпай вепрука, потым жанчына — заўважце — жака: “Ну, суседзі дарагія, давайце вып’ем па чарачкі, з’ямо па скарвачкі...” Дзіка гучыць гэтае запрашэнне з вуснаў жанчыны, якая і не вінавата; такі густ рэжысёра і аўтараў. Гэтая рэклама — падробка пад “просты народ”, апафеоз бездухоўнасці і сляпога натуралізму. Далей, пасля такога ляпа, ідзе анонс праграмы перадач — некалькі мінут агітацыі, каб мы глядзелі амерыканскі, французскі фільмы. Пра нашыя фільмы ніколі не чуў ніводнага слова. Паказваюць, як з падполля, абы з вачэй прэч. Не існуе для БТ нацыянальнай літаратуры? Хіба што так.

Не адным днём жывём мы, будзем спадзявацца на лепшае, не адным днём жыве і галоўнае выдавецтва краіны “Мастацкая літаратура”. Было, ёсць чым ганарыцца і сёння. Бо гэта ж за нашыя кнігі “Прошча” і “Бабчын” паэты атрымалі Дзяржаўную прэмію, гэта ж наша кніга “Сад на капляюшыку каханай” прызнана лепшай кнігаю 1998 года, прызнана не выдавецтвам, а саветам Прэзідэнцкага фонду, у якім сорок вядомых карыфеяў беларускай культуры, рэктары навучальных устаноў, кіраўнікі устаноў культуры.

Спадзяёмся, што наша выдавецтва атрымае дыпломы і на кніжных выставах. Прыкметна палепшылася мастацкае афармленне кніг. Гэты факт радуе. Цешыць душы нашаму калектыву прафесіяналаў, які незаслужана мала атрымлівае за сваю нялёгкую працу, і чытацкая любоў да нашых пісьменнікаў.

Быў эксперымент. Мы заявілі ў планы 1999 года калі сотні назваў з надзеяй, што калі будзе больш выбару, чытачы, гандлюючыя установы, прыватныя гандляры зажадуць менавіта тых кніг, якіх чакаюць і чытачы, і бібліятэкі. І былі расчараваны. Багата кніг розных жанраў (асабліва паэзіі) не назіралі неабходных для выдання колькасці заказаў. Складанасць, як ведаецца, у тым, што мы ад дзяржавы маем па-ранейшаму толькі 50 працэнтаў датацыі на кожную кнігу, а астатнія 50 павінны вяртаць праз гандаль. А яшчэ ж трэба “выцягнуць” рэнтабельнасць, каб было трохі сродкаў і на прэмію супрацоўнікам, і на выданне камерцыйнай кнігі, і на набыццё паперы — цяпер без папярэдняй аплата ніхто яе прадаваць не хоча. Цяжка...

Працуючы трэці год, разумею: трэба яшчэ больш увагі з боку вышэйшых уладаў да нацыянальнай літаратуры. Бо калі ўсё пуская на самацёк, сітуацыя можа стаць катастрофічнай. Не лішне было б збавіць наша выдавецтва на якія дватры гады ад падаткаў.

Страшэнная дарагоўля матэры-

ялаў, неабходных для друкавання кніг у друкарнях, палохое. Сабкошт выдання ад 17 жніўня (аферы ў Расіі) вырас у шэсць разоў. Таму сёння дзяржава што мае на кнігавыданне, тое мае. Я не скарджуся — проста хачу, каб ведалі сітуацыю і нашы мажлівасці.

Пяцьдзесят дзве кніжкі цвёрда стаяць у плане 1999 года. Душа баліць, бо былі абяцаны некаторым пісьменнікам з нашага боку, былі спадзяванні на “Белкнігу”, на заказы бібліятэк, на “Белкаапсаюз”. Нашы спадзяванні не апраўдзіліся, а з імі не спраўдзіліся і надзеі некаторых творцаў убачыць на паліцах магазінаў сваю кнігу як мага хутчэй.

Мажліва, з другой паловы года адбудзецца паліпшэнне, не будзем усё ж панікаваць.

Памятаю, на апошнім з’ездзе Д. Бічэль-Загнетава казалі, што ўжо ніколі не дачакаецца сваёй кнігі выбранага. Але ж мы стрымалі сваё слова. Кніга “Снапок” ідзе да чытачоў. Прыклады можна множыць. Просім калег толькі аднаго: у нас за кожнага баліць душа, і паступова на грошы выдавецтва, на гранты Прэзідэнта ўсё лепшае выдадзім абавязкова.

І так, што ж чакае чытачоў у гэтым годзе? Па-першае, да 200-годдзя рускага генія А. Пушкіна выдаём ладны томік у перакладах нашых майстроў слова. У новай серыі (цяпер яна мае назву “Беларуская проза XX стагоддзя” і “Беларуская паэзія XX стагоддзя”), якая заснавана Саюзам пісьменнікаў, выдавецтвам і Дзяржкамдрукам, выйдучь лепшыя творы В. Быкава, І. Пташнікава, А. Кудраўца, А. Разанава, Н. Мацяш... Камбінат імя Я. Коласа (дырэктар В. Герману) дапамагае нам у рэалізацыі гэтай праграмы. Кнігі прыстойна аформлены, на добрай паперы. Жыць могуць гадоў сто.

Дэбютуе менш. Частку з іх спадзяёмся правесці праз Фонд Прэзідэнта па падтрымцы літаратуры і мастацтва. Не сядзім і самі без руху “капіталістычнасці”. На камерцыйнай аснове запускаем “Быў, ёсць, будзе” У. Караткевіча і “Вянок жаночых лёсаў” маладых аўтараў І. Маслянічынай і М. Багадзяка. М. Лужанін сустракае сваё 90-годдзе (!) новай аповесцю. Рэдактар ад яе ў захапленні. З правінцыялаў дэбютуюць цудоўныя паэты з Віцебшчыны Людзі Сіманёнак і Ігар Пракаповіч. Ах, якая паэзія! Добрым сюрпрызам для чытачоў будзе і першая кніга прозы А. Ветаха. Рэдкую сваёй адметнасцю кнігу “Выкраданне музаў” прадставіла навуковец, паэтэса А. Яскевіч, а трэцяя кніга У. Васілевіча з серыі “Зямля стаіць пасярод свету” (павер’і, рытуалы і звычкі беларусаў) — доўгачаканы падарунак усім. Яна, як і папярэдняя, не залежыцца на паліцах кнігарняў.

Па-ранейшаму выходзяць так званыя фундаментальныя рэчы — зборы твораў. Падрыхтаваны чар-

говя тамы Я. Купалы, К. Крапівы, Р. Барадуліна. Выйдуць кнігі нашых пісьменнікаў і ў перакладзе на рускую мову: два тамы М. Танка і цікавыя гістарычныя аповесці В. Іпатавай.

Тыражы нашых кніг, на жаль, застаюцца на ўзроўні мінулага года. Сорамна нават лічбу называць. Карыстаючыся гэтай інфармацыяй і як рэкламаю, хачу звярнуцца да настаўнікаў — не толькі выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры, а да ўсіх настаўнікаў, студэнтаў, вучняў, прыхільнікаў нашай літаратуры: ад вас, паважаныя сябры, залежаць заказы на беларускія выданні. Не губляйце сувязь з роднай літаратурай. Паверце, беларуская літаратура XX стагоддзя адна з лепшых у Еўропе. Пісьменнікі таленавіта працуюць у розных жанрах.

Прыгоднікую аповесць “Карона Вялікага княства” напісаў недаацэнены ў нас У. Бутрамею. Аповесць, прасякнутую любоўю да роднай прыроды, выносіць на суд чытачоў У. Федасеенка. Цікавая аповесць пра гады юнацтва ў Нямеччыне напісана М. Грыбавым: “Запіскі остарбайтэра”. У гэтых і іншых кнігах і лёс беларуса, і яго душа.

Барта, на маю думку, адрадіць паэтычныя клубы ў вёсках пры школах, у мястэчках. Добра, калі чалавек не жыве адным тэндэнцыйным тэлебачаннем, а сочыць за нацыянальнай культураю, а таксама, бярэ ў ёй удзел, творыць і сам.

На жаль, абьякава ставяцца да роднай літаратуры газеты “Советская Белоруссия”, “Белорусская нива”. Больш таго, газета “Советская Белоруссия” наўмысна арганізоўвае траўлю выдавецтва і яго калектыву, “нехорошо товарищи” — аб’ектыўнымі тэрмамі быць!

Я зайздросчу лонданцам. 25 гадоў там будавалі новую нацыянальную бібліятэку. Дай Божа і нам яшчэ пры жыцці убачыць і наш храм мудрасці і ведаў. Я таксама далёкі ад думкі, што праз пяць сем гадоў і мы прыойдем да электроннай кнігі. Наша выдавецтва яшчэ паслужыць на карысць роднай культуры. Кніга як духоўная крыніца, як настаўнік, сябра, дарэдка — адна з цаглін будынка нацыянальнай ідэі.

Не ставляюся паўтараць: без сьвятомага патрыёта, без духоўнага чалавека грамадства б’ецца ў тупіку парокаў і татальнага эгаізму, які нараджае нянавісць, зайздросць і агрэсію. Дай Божа нам сілы і сродкі, каб выканаць план 1999 года, а лепш трохі і перавыканаць, каб парадаваць не толькі пісьменнікаў, але найперш чытачоў, дзеля якіх усё мы ў пэўнай ступені і творым.

**Георгій МАРЧУК, дырэктар выдавецтва “Мастацкая літаратура”, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь**

формы. Пракуратура таксама пакуль не збіраецца займацца баркашоўцамі, бо нібыта няма падстаў, што “з боку РНЕ дапускаецца парушэнні грамадскага парадку ці іншыя дзеянні, якія б супярэчылі закону”. Выказаўся толькі прэзідэнт. Ён заявіў, што “у нас — не ў Маскве”, і надзвычай выразна паабяцаў, што ў нашай краіне “любым фашыстам павырываюць ногі”. Аднак А. Лукашэнка негатыўна паставіўся да агучанай апазіцыяй ідэі ствараць дружныя самааховы і патруляваць горад. У прыватнасці, актыўны ўдзел у гэтым збіраецца ўзяць “Малады фронт”, які ўжо неаднаразова меў пакуль што слоўныя сутычкі з прадстаўнікамі РНЕ і раз-пораз разганяў іх, калі тыя збіраліся. Прычым маладафронтаўцы амаль ва ўнісон прэзідэнту заявілі, што “на Беларусі фашызм недапушчальны, тым больш расійскі”.

**Кірыла ПАЗНЯК**

АБСЯГІ

ГОМЕЛЬ...

## Аркестр — юбіляр

Не кожны абласны цэнтр можа пахваліцца сімфанічным аркестрам. У Гомелі такі калектыву музыкаў існуе вось ужо дзесяць год. Кіруе ім Валяцін Краўцоў. Юбілейны канцэрт Гомельскага сімфанічнага аркестра адбыўся нядаўна ў памяшканні музычнага каледжа імя Н. Сакалоўскага. Прагучалі творы Чайкоўскага, Рымскага-Корсакава, Глебава, а таксама Пучыні, Расіні, Гуно... Упрыгожаннем канцэрта стала выступленне мінуцоў, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Андрэя Сікорскага (фартэпіяна) і Уладзіміра Мароза (барытон). Да юбілею мэрыя горада падаравала калектыву новыя музычныя інструменты на суму адзін мільярд рублёў.

## Жывапіс Івана Фірцака

Днямі адкрылася персанальная выстава гамялячына Івана Фірцака. Работы яго заўжды ўражваюць дзівосным майстэрствам, свежым светапоглядам. Вось і зараз выстава жывапісца, арганізаваная абласным цэнтрам народнай творчасці, сабрала шмат прыхільнікаў таленту Фірцака. Сярод іх і тыя, каму больш падабаецца класічная

манера жывапісу, і тыя, хто цікавіцца авангардам. У творчасці Фірцака ярка прадстаўлены абодва гэтыя накірункі. Застаецца дадаць, што работы мастака выстаўляліся ў Германіі, а таксама на фестывалі сучаснага жывапісу, які праходзіў у Мінску.

**Алег АНАНЬЕЎ**

## Апладысменты — масквічам

Гомель апошнім часам стаў месцам, куды рэгулярна прыязджаюць на гастролях славытыя артысты з Масквы, Санкт-Пецярбурга, іншых гарадоў. Днямі ў абласным грамадска-культурным цэнтры Маскоўскае тэатральна-канцэртнае аб’яднанне “Ленком” паказала гамялячынам спектакль “Фанданга” па інсцэніроўцы Мікалая Гуляева (ён жа і пастаноўшчык гэтай лірычнай камедыі). У спектаклі выступілі ўладальніца прэміі “Ніка” за лепшую жаночую ролю, лаўрэат прэміі “Кумір-97”, народная артыстка Расіі Таццяна Васільева, а таксама акцёры Леанід Громаў і Мікалай Стоцкі.

**Аляксей ШНЫПАРКОЎ**

ГРОДНА...

## Фотакоры — пра Беларусь

Адрознівае дзве фотавыставы адкрыліся ў доме тэхнічнай і мастацкай творчасці вучнёўскай моладзі. Адна з іх — “Браслаўшчына” Яўгена Казюлі, вядучага на Беларусі фотамастака, сябра фотаклуба “Мінск”, фотакарэспандэнта БЕЛТА. Усе здымкі, што сталі вынікам адпачынку Я. Казюлі на Браслаўшчыне, зроблены з вялікай любо-

ўю і суправаджаюцца вершамі вядомых паэтаў... Другая выстава — “Мой погляд на Гродна” Аляксея Паўлюца, таксама сябра фотаклуба “Мінск”. Фотаздымкі зроблены майстрам падчас пленэру ў горадзе над Нёманам. Пленэр арганізаваў мясцовы фотаклуб “Гродна”.

**Лілія НАВІЦКАЯ**

БРЭСТ...

## Раберціна Ларэці з Палесся

Так называюць трынаццацігадовага пінскага школьніка Сашу Чаркаса за высокі і светлы голас. Нядаўна спявак даў сольны канцэрт у Брэсцкім тэатры драмы і музыкі. У першым аддзяленні канцэрта гучала класіка (Шуберт, Моцарт, Бах), у другім — эстраднае і джазавыя мелодыі. Выступленне прайшло на адным дыханні і яшчэ раз засведчыла вялікую працаздольнасць юнага спевака. Толькі летась Саша выходзіў на сцэну 45 разоў, удзельнічаў у дзесятках культурна-масавых мерапрыемстваў.

Талент Сашы Чаркаса заўважылі і развілі бацькі-педагогі, выкладчыкі Пінскай музычнай школы, дзе іхні сын вучыцца і цяпер. С. Чаркас удзельнік і лаўрэат некалькіх рэспубліканскіх і міжнародных фестываляў. Ён запрошаны на стажыроўку ў школу мастацтваў у ЗША.

**Сымон АКСЕНІН**

МАГІЛЁЎ...

## У гонар акцёра

Больш за год таму пайшоў з жыцця таленавіты акцёр абласнога драматычнага тэатра Аляксандр Ташкіноў. Першага лютага яму споўнілася 64 гадоў. У памяць пра выдатнага акцёра і чалавека калегі ў дзень нараджэння Аляксандра арганізавалі ў драмтэатры дабрачынны канцэрт. Прынялі ў

ім удзел акцёры мінскіх тэатраў “Дзе-Я?”, рускага драматычнага імя Максіма Горкага, “Хрыстафор”. Аляксандра Ташкінова ўспаміналі артысты Магілёўскага драмтэатра і абласной філармоніі. Усе заробленыя на дабрачынным канцэрте грошы будуць перададзены сынам Аляксандра Ташкінова.

## Стыпендыя маэстра — юнай скрыпачцы

Днямі выхаванка Магілёўскага каледжа-гімназіі музыкі і харэаграфіі па класе скрыпкі Аня Пукінская атрымала дыплом і стыпендыю фонду Уладзіміра Співакова. За шэсць гадоў, якія Аня прысвяціла сваёй любімай справе, яна змагла дасягнуць многага. Скрыпачка з’яўляецца лаўрэатам шматлікіх рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў, стыпендыятам прэзідэнцкага фонду падтрымкі таленавітых дзяцей і творчай моладзі. А стыпендыя ад маэстра Співакова яшчэ раз пераконвае ў майстэрстве і таленавітасці юнай скрыпачкі.

**Алесь ПЯТРОВІЧ**

ВІЦЕБСК...

## Ушацкія промыслы

Дзякуй Богу, таленавітыя майстры па традыцыйных промыслах на Ушацчыне не перавяліся. Аб гэтым сведчыць і выстава дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, якая адкрылася ў мясцовым дзяржаўным музеі народнай славы. Ганчар Уладзімір Бязрукаў, самад-

зейныя мастакі Віталь Бамбураў і Міхась Кляшторны, майстры па дрэве Вячаслаў Мурашоў і Франц Струй прадставілі свае работы. А арганізатары экспазіцыі знайшлі жаночыя строі пачатку стагоддзя.

**Святлана ГУК**

ВАРУНКІ

## На сваёй зямлі!

5-га лютага ў Мінску на плошчы Перамогі членамі РНЕ былі жорстка збітыя прадстаўнікі грамадзянскай ініцыятывы Хартыя-97. На сваёй зямлі!

Ужо не першы раз агрэсія гэтых неафашыстаў накіроўваецца ў першую чаргу супраць беларускіх дэмакратаў і нацыянал-патрыётаў. Менавіта ж яны будуць чыніць ім адпор. Напрыклад, увосень купка брытагаловых правакавала, памятаецца, бойку падчас аднаго з апазіцыйных шэсцяў. Хаця ў прынцыпе не мае істотнага значэння, каго канкрэтна збілі. У кожным разе падобныя інцыдэнты павінны паспрыяць адэкватным рэакцыям і захадам усяго грамадства. Гэта як праверка на здаровы дух і сэнс. Здаецца, што дзеянні і наогул усялякая прысутнасць на беларус-

кай тэрыторыі партыі шчыра прафашысцкай арыентацыі вымагаюць недастатковых маральных ацэнак, а, прынамсі, маральна-палітычных. Найперш на дзяржаўным узроўні. У гэтым і абавязак, і выгода ўладаў. Хаця б дзеля таго, каб не кампраметаваць сябе. А дзеля гэтага дастаткова толькі быць аб’якавымі і не зважаць. Ёсць таксама неабходнасць пазбегнуць уяўленняў, што інтэграцыя ў Беларусь-расійскі саюз суправаджаецца актыўным імпартам і спрыяльнымі ўмовамі для распаўсюджвання фашызму. Нават у Расіі, дзе РНЕ народжана і афіцыйна зарэгістравана ажно з 1992-га года, гэтак, як у нас, шчыраваць ім не дазваляюць.

Міліцыя надзіва раўнадушна палічае на чорныя фашысцкія уні-

Запланавана ўвекавечыць



Давыд Гарадзенскі нарадзіўся ў Пскове ад шлюбу князя Даўмонта з Марыяй, унучкай Аляксандра Неўскага. Год нараджэння невядомы. Памёр у 1326 годзе. Давыд ажаніўся з дачкой вялікага князя Гедыміна Бірутай. Валодаў удзельным княствам. У 1314 годзе ён разграміў крыжакоў, якія напалі на Наваградак. У 1318 годзе арганізаваў паход войска Вялікага княства Літоўскага на Прусію, у 1324 — на Мазовію, у 1326 — на Брандэнбург. У апошнім паходзе падрадніцку быў забіты мазавецкім рыцарам Анджэем Гостам.

Цела свайго любімага палкаводца воіны на шчытах прынеслі аж да самай Гародні, пахавалі на ўзвышшы каля Каложскай царквы — там, дзе ўжо была пахавана яго жонка Бірута, якую крыжакі забілі, калі Давыд Гарадзенскі знаходзіўся ў паходзе. Над магілай Давыда Гарадзенскага быў насыпаны высокі курган, сляды якога захаваліся ля царквы да сённяшняга часу.

Імя слаўтага сына Прынямоння да гэтага часу было амаль забытае. Толькі нядаўна адна з вуліц Гародні названа яго імем, названа недарэчна: вуліца Д. Гарадзенскага — нават не ўказана яго імя.

Па даручэнні ініцыятыўнай групы грамадзян Гародні я звярнуўся да старшыні Гарадзенскага гарадскога выканаўчага камітэта сп. Пашкевіча з просьбай разгледзець пытанне аб увекавечанні памяці выдатнага сына Гарадзеншчыны, князя Давыда Гарадзенскага, жыццёвы лёс якога непасрэдна звязаны з гісторыяй нашага старажытнага горада, з лёсам Каложскай царквы — старэйшым помнікам дойлідства Прынямоння. Просьба была разгледжана аддзелам культуры і ўпраўленнем архітэктуры і горадабудаўніцтва гарвыканкама ў намесніка старшыні гарвыканкама сп. Жабруна. Мерапрыемствы па увекавечанні памяці Давыда Гарадзенскага запланаваны на гэты год.

Апанас ЦЫХУН  
Скульптурны партрэт Давыда  
Гарадзенскага работы мастака-  
рэстаўратара Уладзіміра Кіслага

"Зоркі" збіраюць сяброў

Пад Беластокам адбыліся чарговыя, шаснаццатыя па ліку, літаратурна-тэатральныя сустрэчы творчай моладзі "Зоркі", арганізаваныя журналісткай Ганнай Кандрацік пры падтрымцы тыднёвіка беларусаў у Польшчы "Ніва", міністэрства культуры і мастацтва РП, польскага фонду падтрымкі дзяцей і моладзі.

Творчыя семінары былі пабудаваныя па сістэме не толькі жывых непасрэдных кантактаў удзельнікаў і абмену вопытам у галінах журналістыкі, паэзіі і тэатра, але і ў рэалізацыі канкрэтных відовішчых перфомансаў, якія аб'ядноўвалі творчыя высілкі маладых літаратараў і артыстаў у пэўныя праекты, бо, як вядома, творчыя кантакты мусяць заканчвацца канкрэтнай працай.

Добрай традыцыяй стала запрашэнне на гэтую сустрэчку гасцей з замежжа, што ўздымае ўзровень гэтага маладзёжнага форуму ад рэгіянальнай падзеі да міжнароднага маштабу, і ў будучым, магчыма, сустрэчы займаюць агульнаеўрапейскую папулярнасць. Беларусь прадстаўляў малады рэжысёр, акцёр і паэт Сяргей Патаранскі, які паказаў публіцы фантазію па санетах Шэкспіра.

Ігнат МАЛАНКАЎ

СУСТРЭЧЫ

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў адбылася сустрэча маладых літаратараў з намеснікам галоўнага рэдактара варшаўскага часопіса "Творчосць" Зімовітам Фядэцікам і слынным перакладчыкам беларускага мастацкага слова Чэславам Сеньюхам.

З. Фядэцікі, гаворачы пра сучасны стан польскай літаратуры, падкрэсліў, што кожная літаратура жыве сваім краем. У Польшчы цяпер мала ведаюць пра беларускі край, але мала з'яўляецца і беларускіх твораў пра Польшчу. У Еўропе, на яго думку, цяпер наогул зменшылася ўвага да мастацкай літаратуры. Затым Фядэцікі падзяліўся сваімі назіраннямі над станам мовы на Беларусі. На Гродзеншчыне ён пачуў беларускую народную песню "Цёплыя вечары ды халодныя ранкі". Але ўжо сам пачатак песні прагучаў: "Цёплыя вечара..." Як выказаўся госць, на Беларусі існуе моўная каша: беларусы не гавораць па-беларуску, расіяне не ўмеюць гаварыць па-руску, палякі — па-польску. У заключэнне польскі пісьменнік сказаў: "Для Еўропы вельмі важная справа — жыццё вашай мовы. І мы будзем гэтаму спрыяць".

Чэслаў Сеньюх, працягваючы размову, распачатаў Фядэцікам, сказаў, што сучасная польская літаратура ўся ў пошуках. Розніца беларуская літаратура ад польскай тым, што беларуская змагаецца за сваю мову, за яе існаванне. Маладым ёсць што сказаць на роднай мове, і з цягам часу яны многае яшчэ скажуць.

Ганна Кісліцына даволі падрабязна спынілася на творчасці маладых літаратараў, якія ідуць пераважна за формай, і таму іхнія творы не даюць асалоды для душы. Гэта мастацтва, але не паэзія. Маладыя выклікаюць цікавасць да сябе мастацкай формай, аднак, калі хочаш прачытаць пра жыццё, то звяртаешся не да твораў бум-бам-літаўцаў. На яго думку, літаратурнага працэсу сёння няма, ёсць людзі, якія самавыяўляюцца, але гэта нецікава для іншых. Маладыя робяць жэст, гэта своеасаблівае дэманстрацыя.

Пятро Васючэнка звярнуў увагу на асаблівасці беларускай літаратуры першай паловы XIX стагоддзя, калі заявілі пра сябе двухмоўныя паэты Ян Баршчэўскі, Вінцэзь Кара-

Госці з Варшавы



тынскі, Уладзіслаў Сыракомля. На той час польская літаратурная мова ўжо сфармавалася, а беларуская фармавалася пад вельмі вялікім уплывам польскай.

На думку Валянціна Акудовіча, беларуская літаратура была прыладай у нацыянальнай барацьбе. Цяпер літаратура ўпершыню падумала пра сваё прызначэнне. У нас няма дзяржавы, няма эканомікі, няма палітыкі. Ёсць літаратура.

Чэслаў Сеньюх дадаў: "Наталля Арсеннева ведала, што хоча сказаць. Шмат залежыць не ад палітыкі, а ад людзей, ад творцаў".

Сяржук Мінскевіч і Зміцер Вішнёў гаварылі пра творчыя справы маладых, асабліва пра творчы рух Бум-бам-літ. Цікава выказаўся на гэты конт З. Фядэцікі: "Для мяне не

існуе падзелу пісьменнікаў на пакаленні. Для мяне самае галоўнае — талент, а не тое, калі ён абудзіўся, у маладыя ці сталыя гады".

У заключэнне намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Навум Гальпяровіч, які вёў сустрэчу, адзначыў, што адбылася цікавая гаворка аб прызначэнні мастацкай літаратуры, пераемнасці пакаленняў, творчых узаема сувязях. Кожны выступоўца выказаў свае думкі, але разам з гэтым мы маем на ўвазе тое, што літаратура ў нас адна, і яна складаецца з розных плыняў і накірункаў.

А. ГАРДЗІЦКІ

На здымку: З. ФЯДЭЦКІ і намеснік старшыні СБП Н. ГАЛЬПЯРОВІЧ  
Фота Я. ПЯСЕЦКАГА

АНОНС

Хворая паэзія падмурка

Ці не самае вядомае, яно ж — шараговае, яно ж — банальнае пытанне да рэжысёра: чаму, маўляў, вы берацеся ставіць гэтую (а не якую іншую) п'есу? Пытанне гэтае задаюць часцяком, — столькі, колькі разоў рэжысёр адважваецца на прэм'еру.

Валерыя РАЕЎСКІ, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, больш за дваццаць пяць гадоў мусіць яго выслухаць. 24 лютага прэм'ерай завершыцца работа В. Раяўскага над п'есай пеярбургца Юрыя Ломаўцава "Піраміда Хеопса". Адказ на самае банальнае пытанне Валерыя Мікалаевіч даў такі:

— "Піраміда Хеопса" — адметная п'еса. Гэта гісторыя сям'і, пададзеная праз скруты, катаклізмы, пературбацыі нашага часу. Саракагадовага расійскага драматурга, які ведае й разумее жыццё, насампраўдзе адкрываюць у Беларусі (Ломаўцава яшчэ не ставілі). Ён карыстаецца прыёмам Дастаеўскага, — бярэ чалавека з натоўпу і найпільна вывучае яго, нібыта прэпаруе, разбірае яго па костках. Бярэ асобную сям'ю і дае ёй самы звычайны, самы шараговы генетычны код (як вырак) — Сямёнавы. Як Івановы, Пятровы, Сідаравы, — з аднаго кола, з аднаго кода, з аднаго шэрагу. Шэрагу гэтых не новых рускіх, якія даўно забыліся на сваю генетыку, — тую, у сваю чаргу, звыродзіў, знявечыў славыты кастрычнік 1917 года. Нездарма маці з гэтай сям'і ўсё жыццё выклалі гісторыю кампартыі, а сучасная студэнцкая моладзь называе яе цяперашні прадмет СНІДам. Нездарма бацька з гэтай сям'і і ўсё жыццё праектаваў адметныя самалёты для саветскай таталітарнай сістэмы, — у нас іх называлі лепшымі ў свеце, хоць яны і былі цяжэйшыя і даражэйшыя, і не заўжды ляталі. Бацькі прадвызначылі лёс сваіх дзяцей, — драматычны, трагічны, але такі... шараговы. Звычайна саветкі...

Неадназначны, поліфанічны, размаіты стан чатырох персанажаў п'есы, але на ўсім ляжыць адзнака падзіву, паэзіі, вялікай паэзіі быцця. Ва ўсіх дзеяннях — намаганне выдарацца з дрыгвы побыту, ідэалогіі, дыктату шарагонасці і будзённасці, на ўсім — асэнсаванне таго, што жыццё прахыта дарэмна, а спадзяванца няма на што. Усе мітусяцца. Сярод іх няма героя. Але ёсць маленькія,

вельмі блізкія мне людзі, якія кладуцца ў падмурак вечнай піраміды, — Сямёнавы, Раяўскія, Любімавы... Няважна, хто сядзіць зверху. Важная яна, пірамідальная ўладная структура, прадуманая, выбудаваная да пясчынкі. Калі я, пясчынка, выпадаю, я пачынаю піраміду разбураць, яна дае расколінку, расколінку, трэшчыну... Але як спрытна й хутка яе цэментуюць, аднаўляюць, — тыя, на чым цяперні ды няўменні сказаць "не" трымаецца піраміда. На такіх, як выдатны персанаж Аляксей, сын сваіх бацькоў — рафлексуючы герой нашага часу, нашага стагоддзя, — з пераламаным пазваночнікам, з перакручаным мысленнем, які не прымае спосаб мыслення маці і спосаб існавання, навязаны дзяржавай, у якой жыве. Ён — шараговы інжынер, не самы таленавіты, не самы бяздарны; ён згубіў, страціў усё. У посттаталітарнай дзяржаве ён застаўся ні з чым — з усімі сваімі ведамі, сувязямі, магчымаасцямі. Жабраком. У тым, як гэта апісаў Юры Ломаўцаў, няма ніякага чарноцця. Але ёсць, паўтаруся, вялікая, дзіўная паэзія, хворая паэзія хворых людзей, якія раптам усвядомілі, што менавіта яны — крываваы падмурак дзяржаўнай піраміды. Гэтая хворая паэзія мусіць вызначыць спектакль, вылучыць яго сярод нашых пастановак.

Скажу шчыра: я даўно не сустракаўся з такім высокім узроўнем драматургіі. Такая драматургія можа забяспечыць спектаклю поспех...

З Валерыем РАЕЎСКИМ  
гутарыла Жана ЛАШКЕВИЧ

Дыялог навукоўцаў

"Беларуска-расійскія дачыненні: праблемы і перспектывы" — пад такой назваю ў Мінску на факультэце міжнародных адносін БДУ (ФМА БДУ) 26 і 27 студзеня 1999 года адбыўся "круглы стол", у якім бралі ўдзел вядомыя беларускія і расійскія навукоўцы — спецыялісты па беларуска-расійскіх дачыненнях. Гэта ўжо быў другі "круглы стол" па такой праблеме. Першы адбыўся роўна год таму ў Маскве ў Інстытуце сусветнай эканомікі і палітычных даследаванняў Расійскай акадэміі навук (ІСЭПД РАН). Асаблівую актуальнасць цяперашні "круглы стол" набыў у святле падпісанай у канцы мінулага года ў Маскве прэзідэнтамі Беларусі і Расіі Дэкларацыі аб аб'яднанні Беларусі і Расіі. Пра яго важнасць сведчыць хаця б тое, што міністр замежных спраў Беларусі Урал Латыпаў папрасіў гаспадара "круглага стала" дэкана факультэта міжнародных адносін Аляксандра Шарану матэрыялы па выніках гэтага "круглага стала" прадставіць ягонаму ведамству.

Накіроўваючыся на гэты "круглы стол", многія чакалі патрапіць на чарговае (для птушакі) мерапрыемства, на якім будзе поўны "адабрам" афіцыйнай палітыцы па гэтым пытанні. І былі прыемна здзіўленыя адкрытым, часам нават рэзкім, дыялогам навукоўцаў на гэтую сапраўды вельмі актуальную для грамадскасці абедзвюх краін тэму. Было шмат змястоўных, шчырных і вострых дакладаў як з расійскага, так і беларускага боку, у якіх выступоўцы глыбока і ўсебакова прааналізавалі сённяшні стан беларуска-расійскіх дачыненняў, найперш зрабіўшы акцэнт на праблемах. Пра сур'ёзнасць і грунтоўнасць гэтага мерапрыемства сведчыць і кола ягоных удзельнікаў, сярод якіх дэкан ФМА БДУ прафесар Аляксандр Шарана, прафесар кафедры міжнароднага права ФМА БДУ Юрыя Броўка, прафесар кафедры міжнародных адносін ФМА БДУ Уладзімір Снапкоўскі, загадчык аддзела праблемаў СНД Інстытута сацыяльна-палітычных даследаванняў пры Адміністрацыі Прэзідэнта РБ Уладзімір Іскрык, дырэктар Цэнтра параўнальных палітычных даследаванняў ІСЭПД РАН прафесар Барыс Шмялёў, галоўны навуковы супрацоўнік ІСЭПД РАН, прафесар Вячаслаў Дашычаў, старэйшы навуковы супрацоўнік, вядомы расійскі пісьменнік Юрыя Сураўцаў і іншыя.

Алесь ЛІХАВЕЦ

# Роздум, народжаны адным пытаннем

Разумныя людзі кажуць: калі хочаш ведаць праўду, не задавай пытанняў. Хітрыя людзі робяць інакш. Каб атрымаць пажаданы адказы, яны задаюць быццам бы прасценкія, няхітрыя пытанні, накіраваныя на тое, якое я ўзяў з перапісанага ліста маючага адбыцца ў лютым перапісанага насельніцтва: "На каком языке Вы обычно разговариваете дома?" Дарэчы, ці гэтак ужо патрэбна такое дарагое мерапрыемства, як перапіс у наш цяжкі час? Расія, якой больш карціць, і тая адмовілася ад яго. Але, на жаль, у нас робіцца часта не тое, што трэба, а тое, што хочацца.

Дык вось, наконт пытання. Ці можна адказаць на яго не схлусішы? Думаю, што працэнтаў семдзесят людзей адкажуць, што размаўляюць яны на рускай мове. Але ці будзе гэта праўдай? Не і не. Па-першае, у самым пытанні, зададзеным па-руску, прысутнічае пажаданы адказ. Па-другое, ці часта зараз у Беларусі чуецца вычстую рускую ці беларускую мову? Рэдка, больш "трасянку", сумесь моў. У залежнасці ад мясцовасці. На захадзе больш мешаніны беларускіх слоў з польскімі, на ўсходзе — беларускіх з рускімі, на поўдні — беларускіх з украінскімі. Дасведчаная сцвярджае, што на поўдні нават ёсць самастойная паляшукская мова. Я не філолаг, і не буду гэтага абмяркоўваць. Але зазначу, што тое, як гавораць палешукі, мне вельмі падабаецца. Моладзь наогул часта размаўляе на мацернай мове, ды так, што ў старых людзей вушы вянуць. У бізнесоўцаў, "дзелавых" — свая мова... А як увогуле адказаць на пытанне перапісанага ліста мне, калі я живу адзін?

Нядаўна ў аўтобусе я правёў невялікі эксперымент. Каля мяне стаялі тры жанчыны вяскова-гарадскога тыпу, пэўна, прыехалі з нейкага раённага цэнтра. Іх мова складалася ў большасці з беларускіх слоў, але ўстаўляліся часам і рускія. Папрасіў прабачэння і спытаў, як яны адкажуць на пытанне з перапісанага ліста. Адна з іх, найбольш кантактная, задумалася, прагаварыла: "Напэўна, на руска-беларускай адкажу". І дадала: "Вельмі люблю, калі размаўляе хто на чыстай беларускай мове". А адна з сядзеўшых побач мінчанка, з тортам на каленях, пачула маё пытанне і ўступіла ў гаворку: "А мне усё равна, на каком языке размовляць, лишь бы поесть што было". На жаль, часта ў гэтым уся наша сутнасць.

Дык каму ж патрэбна адказ на гэтае пытанне? Ды таму, хто на рэфэрэндуме ў траўні 95-га паставіў пытанне аб наданні рускай мове, якая не была і не магла быць у далейшым пакрыўджанай, статуса дзяржаўнай. Таксама быццам бы бяскрыўднае пытанне, але ў выніку якая шкода нанесена беларускай мове. Да таго ў беларусаў паступова адраджалася самасвядомасць, расла колькасць беларускіх школ, нават размаўляць па-беларуску стала модным. А пасля рэфэрэндуму пайшоў адкат назад. Чыноўнікі зразумелі, як да гэтага пытання ставіцца прэзідэнт. Над мовай нашай стаў тварыцца здзек. У крамах з'явіліся "Духмяны" і "сманчый" хлеб, гарэлка "два бусла", мяса "Ковалочек" і г. д. Ля аўтавакзала красуюцца магазін "Прыпутнік" (прыпутаўся, ці што?)... Прыклады такога нядабайства можна прыводзіць бясконца.

Кажуць, мова — гэта душа народа. На жаль, чалавек у наш час бяднее не толькі матэрыяльна, але і духоўна. Гэта вельмі небяспечна. Бездухоўны, да таго ж галоўны (ці наадварот) чалавек можа зрабіць любое злачынства.

Духоўнасць, мне здаецца, павінны несці пісьменнікі, святары, тэлебачанне, радыё... Я лічу, што для адраджэння мовы, наогул духоўнасці, дзейчы культуры робяць многае. Яны спрабуюць дастукацца да сэрцаў людзей. У іх творах, спектаклях адчуваецца боль за Беларусь, яе людзей. Многія касцёлы праводзяць службы на беларускай мове. На жаль, такія выпадкі адзіночавыя ў праваслаўнай царкве...

Самымі ўплывовымі на погляды людзей, на стан іх духоўнасці з'яўляюцца зараз тэлебачанне і радыё. Яны таксама павінны быць незалежнымі, каб быць аб'ектыўнымі. У жыцці бачыш адно, а па тэлевізары — іншае. Вось нядаўна па БТ міністр гандлю абвясціў, што летась таваразварот узрос і зараз на прылаўках у магазінах вялікі выбар тавараў. І сапраўды, камера паказвае вітрыну, запоўненую курынымі кумпячкамі. Але каштуюць яны 445 тысяч рублёў (!). Гэта пры максімальнай пенсіі ў 3,5 мільёна рублёў. Вось такі метад напаўнення вітрынаў і апусцання страўнікаў. І вось такая аб'ектыўнасць. Таму рэдка хто глядзіць перадачы Беларускага дзяржаўнага тэлебачання, а звяртаецца да больш аб'ектыўных і цікавых расійскіх тэлеканалў. Таму і ўзнікае патрэба ў рускай мове. У людзей, якія паважаюць сябе, адбываецца наадварот: мясцовыя тэлека-

лы з'яўляюцца больш запатрабаванымі. Многія спытаюцца: у чым жа небяспека панавання рускай мовы, калі яна больш запатрабаваная? А ў тым, што гэта дазволіць многім сцвярджаць: родная мова наогул непатрэбная, і што беларусаў амаль не існуе.

Словам, такая пастаноўка пытання перапісанага ліста — некарэктная, незвычайная, можа нанесці шкоду як мінуламу, так і будучаму Беларусі. Пытанне гэтае — можа быць выкарыстана заўзятымі прыхільнікамі Саюза так, як выкарыстоўваюцца імі ж адказы на пытанне травеньскага рэфэрэндуму 1995 года аб падтрымцы мераў, накіраваных на эканамічную інтэграцыю з Расіяй. Я не ведаю ніводнага чалавека, які б быў супраць эканамічнай інтэграцыі, і не толькі з Расіяй. Але ж ніхто не даваў паўнамоцтваў на стварэнне палітычнага саюза, на знішчэнне суверэнітэту Беларусі.

Шмат пра гэта сказана і напісана. Шмат яшчэ будзе напісана і сказана... Беларус, які выбраў дзяржаўнай мовай рускую, прагала саваў па сутнасці за "трасянку". Ці можам мы назваць гэтую "рускую" мову рускай, калі навокал усе спрэс чэкаюць, дзекаюць, чэкаюць і гэкаюць? Моўная дзяржаўная палітыка ніяк не спрыяе выпраўленню ганебнага становішча. "Роўнасць" рускай мовы з роднай бязлітасна калечыць апошнюю. Чарговае "волевыўленне", прымушова заціснутае ў рамках супярэчлівых рэфэрэндумаўскіх пытанняў, прывяло да чарговай перамогі над самімі сабой. Так, адраджэнне на дварэ ці заняпад, мова была, ёсць і будзе. Але та хочацца, каб заставалася яна сапраўды роднай і роўнай, каб не захоўвалася ў музеях (як занябная маці ў прытулку для састарэлых), каб не змагалі мы за яе, губляючы веру і надзею, а ашчаджаў, ушаноўвалі ды ўдасканальвалі. І не пытаннямі рэфэрэндуму ці перапісанага ліста, а **мудрымі** паступовымі **агульнымі** намаганнямі.

Янка БАЙКОЎСКИ

## Куды ідзем?

**Жаночы адукацыйна-кансультацыйны цэнтр працягвае работу па развіцці самасвядомасці жанчын і іх сацыяльнай, прававой, экалагічнай асвеце. Чарговы семінар меў назву "Жанчыны і праблемы экалогіі".**

Няма сумнення: стан прыроднага асяроддзя аднолькава важны для ўсіх, незалежна ад полу, узросту і сацыяльнага статусу. І калі тэма сфармулявана такім чынам, то адно таму, што жанчына валодае рэпрадуктыўнай функцыяй, а значыць, яе здароўе мае важнае значэнне для ўсяго грамадства, для захавання генафонду нацыі.

Ад глабальных праблем экалогіі, пра якія раскажаў загадчык лабараторыі Інстытута праблем выкарыстання прыродных рэсурсаў і экалогіі НАН РБВ. **Кадацкі**, перайшлі да мясцовых рэалій. Супрацоўніца названага інстытута **Л. Шарамет** ахарактарызавала стан навакольнага асяроддзя Беларусі. Мы даведліся, што самым "брудным" па колькасці шкодных выкідаў у атмасферу быў 1997 год. Найбольш шкоднымі экалагічна з'яўляюцца аўтатранспарт, чорная металургія, цеплаэнергетыка, хімічная прамысловасць. У рэспубліцы існуе 160 палігонаў цвёрдых адходаў і 80 напал'яльнікаў, не лічачы шырока распаўсюджаных звалак, якія слаба кантралююцца мясцовымі ўладамі. У нас перапрацоўваецца толькі 4 працэнты цвёр-

дых адходаў. Пры ўсіх існуючых праблемах насельніцтва тэхнагенных раёнаў і вялікіх гарадоў не інфармуецца пра стан экалогіі, не заўсёды маюць пазіцыю адносна гэтага грамадскага арганізацыі.

Трэба зазначыць, што Жаночы хрысціянска-дэмакратычны рух якраз-такі мае прынцыповую пазіцыю, докажам таму — гэты і многія іншыя семінары. Не хапае хіба шматлюдных і гучных акцый, як лічыць лідэр руху **Л. Пеціна**.

Гаворка не абышлася без дыскусіі наконт "мірнага атама" **В. Ермашкевіч** (Інстытут эканомікі Акадэміі навук) найперш паведаміў прысутным — актывістам жаночых арганізацый, навукоўцам, журналістам — пра маючую адбыцца ў сакавіку міжнародную канферэнцыю па развіцці атамнай энергетыкі ў Беларусі. Ён гаварыў пра існаванне шматлікіх міфаў вакол гэтай галіны, пра разбуральныя прынцыпы, пакладзеныя ў яе аснову. Не кажучы пра патэнцыяльную небяспеку і шкоднасць адходаў, пабудова атамнай станцыі абсурдная з чыста эканамічнага боку. Аслабленая крызісам краіна не ў стане "па-

цягнуць" дзесяцігадовую будоўлю аб'екта коштам 6-8 мільярдаў долараў. Пытанне мэтазгоднасці пабудовы АЭС пад Мінскам у мінулым годзе разглядала кампетэнтная камісія вучоных у складзе 34-х чалавек (старшыня віцэ-прэзідэнт НАН П. Віцязь). 29 снежня адбылося заключнае паседжанне камісіі і галасаванне. Вынікі такія: 7 — за, 19 — супраць таго, каб у бліжэйшыя 10 год брацца за пабудову АЭС (што не выключае захадаў па далейшым развіцці атамнай энергетыкі ў рэспубліцы).

Назаўтра ж, 30 снежня, збіраецца прэзідыум НАН і прымае супрацьлеглае рашэнне з супрацьлеглымі вынікамі галасавання. Абодва рэзюме накіраваны прэм'ер-міністра С. Лінгу.

В. Ермашкевіч лічыць, што пастаяннае напружанне вакол пытання ў многім залежыць ад самога Інстытута праблем энергетыкі: яго шматлікім супрацоўнікам проста трэба некалькі "адпрацоўваць" зарплату. Узмоцненую ахову некалькіх кілаграмаў радыеактыўнага рэчыва, на што адцягваюцца сродкі, людскія сілы і тэхніка, ён назваў бутафорыяй. Заканмерна спытацца: каму і навошта яна патрэбна?

Выступленні **К. Буланавай** (Інстытут праблем радыебіялогіі) і **Т. Калгушынай** (кафедра акушэрства і гінекалогіі МДМ)

тычыліся непасрэдна здароўя жанчыны, у тым ліку рэпрадуктыўнага. Аказваецца, дзячынкі ў два разы часцей хварэюць на рак шчытавідка. Хібы развіцця плода — уракаюцца ў 39-ці працэнтах выпадкаў — у чыстых зонах і ў 44-х — у забруджаных радыенуклідамі. Чарнобыль робіць сваю згубную справу: значна пачасціліся выпадкі дзіцячай анеміі і хвароб ва ўзросце 10-12 гадоў. У Беларусі адсутнічае "атамнае" заканадаўства. Прымальныя дозы забруджвання вызначаюцца не законам, а Міністэрствам аховы здароўя і іншымі ведамствамі. Між тым насельніцтва, асабліва маці і жонкі, церпяць ад хранічнага стрэсу. Па дадзеных апытання падаўленасць адчуваюць: 23 працэнты — жанчыны, 16 — мужчыны, стому — адпаведна 56 і 27, хваравітасць — 20 і 5.

На семінары закраналіся пытанні ўстойлівага развіцця і якасці жыцця (**П. Нікіценка**), сувязі здароўя і харчавання (**Л. Ромбак**), ролі недзяржаўных арганізацый у вызначэнні экалагічнай палітыкі (**В. Абрамава**), прыярытэтаў экалагічных каштоўнасцей (**Л. Кульбіцкая**).

Згодна сацыялагічным даследаванням, станам навакольнага асяроддзя задаволены толькі 7 працэнтаў апытаных, незадаволены — 70; жывецца ўвогуле — 23 працэнты задаволены, 51 — незадаволены. Удумайцеся: палова з нас жыве ў пастаянным напружанні, раздражнёнасці, дэпрэсіі, нявер'і ў заўтрашні дзень. Куды ідзем?

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

## Прыгоннае права...

Цікавы дакумент давялося пабачыць днямі. "Аб унясенні дапаўненняў у пастанову Савета Міністраў РБ ад 2 красавіка 97 г." — называецца ён. Гэтая доўгая і некрасамойная назва хавае за сабой шмат непрыемных (мякка кажучы) момантаў для студэнткай моладзі. З'яўляючыся лагічным працягам сумнавядомай пастановы N 276 (згодна з якой фактычна аднаўлялася прымушовае размеркаванне), тэкст за подпісам прэм'ер-міністра стаў сапраўдным сюрпрызам.

Цяпер наймальнікам незалежна ад форм уласнасці (!) забараняецца на працягу двух год пасля заканчэння навучальнай установы прымаць на працу выпускнікоў дзяржаўных вышэйшых і сярэдніх устаноў, якія навучаліся за кошт бюджэтных сродкаў, без пасведчання аб накіраванні на працу або даведкі аб магчымасці працаўладкавацца самастой-

на. Узнікае пытанне: што такое бюджэтныя сродкі? Хіба гэта не сродкі падаткапалачельшчыкаў, сярод якіх і бацькі студэнтаў? Калі гэта так, то чаму дзеці абавязаны адпрацоўваць грошы сваіх жа бацькоў? Сказанае, трэба меркаваць, азначае немагчымасць працаўладкавацца ў некалькіх месцах адначасова. Напрыклад, уладкаваўшыся інжынерам, малады чалавек не зможа падпрацоўваць яшчэ недзе.

Цяжка сказаць, як паставяцца да ўзгаданай пастановы Саўміна п'яцікурснікі розных факультэтаў (для некага яна, магчыма, і будзе дарэчы), але для студэнтаў журфака паўстае яшчэ і праблема маральнага характара. Паколькі накіраванне даецца толькі ў СМІ, што знаходзіцца на дзяржаўных даводзіцах выбіраць. Так некалькі хлопцаў, якія працавалі ўжо некалькі год у апазіцыйнай

прэсе, вымушаны пераходзіць у дзяржаўныя выданні. Залішне казаць пра тое, што незалежная прэса ў выніку такіх дзеянняў урада страціла значную колькасць сваіх супрацоўнікаў. Затое, падобна, неблагія перспектывы адкрываюцца перад рэгіянальнай прэсай. Пра гэта ўскосна сведчыць подпіс у верхнім левым кутку дакумента старшыні Дзяржкамдруку М. Падгайнага (датавана рэзалюцыя 11.01.1999). Тым, хто не мае сталічнай прапіскі, "раець" шукаць працу па месцы жыхарства бацькоў. Абцяжаюць забяспечыць усе ўмовы, але гэты факт не надта супакойвае. Чаго вартыя абяцанкі па прынцыпе "захацеў даў — захачеў адабраў" студэнтам 94-га года склікання добраўядома. Правілы гульні на працягу пяці гадоў мяняюць падчас самой гульні. Прыкладам можа служыць хоць бы становішча з аплатай за на-

вучанне ("ЛіМ" пісаў пра гэта ў верасні 97-га). Безумоўна, ніякі гаранты для размеркаваных студэнтаў дакумент не ўтрымлівае. Адзінае, у чым можна не сумнявацца, гэта ў тым, што, у выпадку невыканання ўсталяванага парадку, вінаваты (гэта значыць, наймальнік) заплаціць усю суму, затрачаную на падрыхтоўку спецыяліста з вышэйшай адукацыяй. Доказам таму восьмы пункт пастановы.

І яшчэ адна цытата для роздуму: "Для удовлетворения потребности в специалистах важнейших отраслей хозяйства республики, сельских районов и районов, пострадавших в результате аварии на ЧАЭС, осуществляется целевая контрактная подготовка специалистов". Каментар, як кажучы, непатрэбны.

Студэнты моўкі сустрэлі саўмінаўскую пастанову. І толькі нехта ўпотаі на вывешанай у калідоры ксеракопіі дакумента напісаў асадкай "Далоў прыгоннае права!"

Вадзім ДОЎНАР



# "Хрэстаматыя па гісторыі..."



У выдавецтве "Беларуская навука" пабачыў свет другі том "Хрэстаматыі па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі" (укладанне, рэдакцыя тэкстаў, уступныя артыкулы і каментары А. Сабалеўскага). Гэтая кніга ахоплівае перыяд 20—50-х гадоў нашага стагоддзя. А ўсё выданне задумана ў трох тамах. Тым самым чытачу прапануецца пашыраны і ўдкладнены варыянт "Хрэстаматыі...", якая дзякуючы таксама А. Сабалеўскаму ўпершыню выйшла ў 1975 годзе. Асноўны кантынгент яе, зразумела, студэнты філалагічных і гуманітарных факультэтаў вышэйшых навучальных устаноў. Спатрэбіцца "Хрэстаматыя..." і дзеячам прафесійнай і аматарскай сцэны. А калі шырэй, дык яна ўявіць цікавасць для кожнага, хто цікавіцца драматургіяй, тэатрам, нацыянальнай культурай.

Асабліва, калі прыняць пад увагу, што творы беларускіх пісьменнікаў выдаюцца не так і часта, як таго б хацелася. Што ў такім разе казаць пра перавыданне мастакоўскай спадчыны, асабліва драматургічнай, калі і ў лепшыя часы да такіх кніг стаўленне было не лепшае. У томе раскажваецца больш чым пра 30 пісьменнікаў і дзеячаў нацыянальнага тэатра. А. Сабалеўскі, які, як вядома, адзін з самых прызнаных аўтарытэтаў па гісторыі беларускага тэатра, пабудоваў "Хрэстаматыю..." так, каб чытач атрымаў як мага поўнае ўяўленне аб тэатральным жыцці ў згаданы перыяд творчасці найбольш яркіх яго прадстаўнікоў. А яшчэ, паколькі гэта выданне хрэстаматычнага тыпу, мог пазнаёміцца і з лепшымі творами, няхай і ва ўрўках.

Пры падборы аўтараў і твораў А. Сабалеўскі імкнуўся не прапусціць нікога і нічога, што варта ўвагі, а таксама вярнуць з небываўшых імёнаў і твораў, якія доўгі час не згадваліся. У томе знайшлася месца Янку Купалу ("Тутэйшыя"), Якубу Коласу ("Вайна вайне", "У пушчах Палесся"), Уладзіславу Галубку ("Суд", "Ганка", "Пан Сурынта"), Міхасю Чароту ("На Купалле", "Мікітаў лапаць"), Еўсцігнею Міровічу ("Машэка", "Кастусь Каліноўскі", "Кар'ера таварыша Брызгаліна"), Васілю Гарбацэвічу ("Чырвоныя кветкі Беларусі"), Міхайлу Грамыку ("Калы тэрасы"), Кузьму Чорнаму ("Бацькаўшчына", "Ірынка"), Рыгору Кобуцу ("Гута", "На заставе"), Змітраку Бядулю ("Салавей"), Віталю Волскаму ("Несцерка") і іншым. А поруч — імёны, вярнутыя з небываўшых. Намногія сянь ведаюць пра такіх драматургаў, як Мікола Ільінін ("Лес цёмны"), Дзмітрый Курдзін ("Міжбур'е"). Ды і Васіль Шашалевіч нядаўна вярнуў з небываўшых, асабліва яго п'еса "Сімфонія гневу".

Згаданы аўтары і творы прадстаўлены ў раздзеле "Драматургія і тэатр 20—30-х гадоў". Наступны — "Драматургія і тэатр ваеннага часу" — у "Хрэстаматыі... Таксама вельмі змястоўны. Чытач атрымае ўяўленне аб жыцці і творчасці Францішка Аляхновіча ("Круці не круці — трэба памярці"), Тодара Лебяды ("Загубленае жыццё"). Тут жа матэрыялы, што дазваляюць лепш уявіць розныя аспекты тэатральнага жыцця. Аўтары іх — Яўген Рамановіч, Цімох Сяргейчык, Уладзімір Стэльмах, Уладзімір Сядура і іншыя. Дарэчы, такія матэрыялы ёсць ва ўсіх раздзелах. У тым ліку і ў трэцім — "Драматургія і тэатр другой паловы 40—50-х гадоў", у якім друкуюцца творы Кандрата Крапівы, Аркадзя Маўзона, Кастуся Губарэвіча, Андрэя Макаёнка, Івана Мележа, Івана Козела, паўстаюць постаці Уладзіміра Уладзімскага, Генрыха Грыгоніса, Ірыны Ждановіч, Канстанціна Саннікава.

Лявон ЮРЧЫК

# ЧАСОПІСЫ

ЯК ЦЯЖКА ЧАСАМ даводзіцца літаратуразнаўцу, калі трэба вызначыць жанр рэцэнзуемага твора. Паэта не прымуціш прытрымлівацца некаторых вызначаных канонаў. Часам змест твора, яго эмацыйнае і псіхалагічнае ўздзеянне проста ўзрываюць рамкі формы, пераводзячы твор на той узровень, калі не маюць сэнсу ніякія вызначэнні, але ёсць адно — высокае — мастацтва, незалежна ад стыляў і накірункаў.

Менавіта так адбылося з творами народнага пісьменніка Беларусі Ніла Гілевіча "Лодачкі", жанр якога вызначаны як паэма ("Полымя", N 9). Жанр паэмы ўвогуле, як заўважаецца ў энцыклапедыі, "выклікае значныя цяжкасці ў яго дэфініцыі". Часам да гэтага жанру адносяцца сюжэтныя вершаваныя творы — раманы і апавесці ў вершах. Але ў свой час беларускае літаратуразнаўства прыняло вызначэнне рэвалюцыйнага крытыка Бялінскага пра тое, што паэма — гэта

дэю свайго народа, для якога гісторыя замкнулася ў кола:

*Ізноў, мінулае было забыўшы,  
На схіле веку і тысячагоддзя,  
Абрававаныя нядоляй людзі,  
Свайей краіны негаспадары,  
На падарункі кваліфікацыі чужыя...*

Ізноў, як і паўвека назад, народ у галечы, ізноў чакае гуманітарнай дапамогі з Захаду. У гэтым кантэксце новае гуманнае набывае зачын паэмы, які асацыіруецца з вядомым вершам Ніла Гілевіча: "І ўсё-такі дойдзем!", у якім сцвярджаецца:

*...Пыл заціць вочы нам, і ўсё ж,  
і ўсё ж мы дойдзем, дойдзем мы да Беларусі!*

А сёння паэт з горыччу пытаецца:

*Куды і з чым прыйшлі? Дзея чаго  
Жылі, жылі? І што на дажыванні?*

Падзеі п'яцідзесцігадовай даўнасці цалкам могуць быць перанесены ў наш час, паўтараюцца сёння для іншых маладых беларусаў.

# Лодачкі надзеі

"...асаблівы род эпосы, які не дапускае прозы жыцця, які спалівае толькі паэтычныя, ідэальныя моманты жыцця і змест якога складаюць найглыбейшыя светасузіранні і маральныя пытанні сучаснага чалавецтва", які адлюстроўвае жыццё "ў найвышэйшых момантах". Акрамя раманычнай паэмы, у цэнтры якой — герой, надзелены надзвычайнымі якасцямі, існуе і паэма рэалістычная, "з большай увагай да штодзённага жыцця, пастаноўкай сацыяльных праблем рэчаіснасці" ("Новая зямля" Якуба Коласа)...

Наколькі галоўны герой паэмы "Лодачкі" надзелены гэтымі "надзвычайнымі якасцямі"? Паэма аўтабіяграфічная, герой — вясковы падлетак, які пакуль нічым не вылучаецца, хіба што прагай да ведаў. А ў цэнтры сюжэта, калі перадаць простымі словамі, таксама падзея немудрагелістая — у пасляваенную вёску паступае "юнаўская дапамога", сям'і героя дастаюцца лодачкі — замежныя туплікі.

*Фігурныя, але мадзі строгія,  
Без засьцежка, без банікаў, без строчак,  
З абцасікамі, выгнутымі пекна,  
З люстрана чорнай натуральнай скуры,  
Знутры — усцелены гладкай сцялкай,  
З надшаўкамі, слізкімі, як шкло.*

Лодачкі прадназначаюцца адной з сясцёр героя — ёй трэба толькі трохі падрасці. Але герой па рашэнні сям'і прадае туплікі на гарадскім базары — трэба купляць штаны, каб было ў чым ехаць вучыцца.

Здавалася б, побытавы сюжэт... Але чаму кожны раз, калі перачытваеш паэму, перахоплівае горла ад узрушэння? Што на самай справе ўкладзена ў невялікі па памеры тэкст? Чым ён выходзіць за межы апавядання ў вершах?

Што ж, у прынцыпе, сюжэтная завязка "Новай зямлі" таксама немудрагелістая — сям'я сялян збіраецца набыць зямельны надзел.

Эмацыйнальнае ўздзеянне на чытача пачынаецца ўжо з першых радкоў паэмы, з урачыстай і адначасова давяральнай інтанацыяй яе радкоў:

*Жылі, жылі, жылі — і дажыліся...*

*Ішлі, ішлі, ішлі — і вось прыйшлі...*

*Так колісь казанкі пачыналі.*

*І добра ім, не горка іх нам было,*

*Бо зналі: казка ёсць не больш, чым казка,  
Знарок прыдуманага небыцця,  
Каму супакоіць і сцешыць тых,  
Каму гаротна і няўтульна ў свеце...*

Вобраз народнага казачніка, бахара, на самым пачатку апавядання падаецца невыпадковым. Так, аўтар апавядае не казку — ён апавядае быль, падзеі, якія блізкія, зразумелыя кожнаму, у тым ці іншым варыянце перажыліся кожнай беларускай сям'ёй. Гэта ж блізкая кожнаму народная лірычная песня, гэтак жа расчульвае і ўзрушвае, хаця ў ёй няма надзвычайных падзей, усе — тыповыя, нават архетыповыя зараджэнне ўзаемагага ці нераздуленага каханя, спрыяльныя ці неспрыяльныя адносіны акаляючага свету да гэтага пачуцця, заматства — шчаслівае ці нешчаслівае, узаемаадносіны ў сям'і і таму падобнае. З гэтых шчырых адбіткаў, як рака з ручаінак, складаецца адлюстраванае жыццё ўсяго народа.

У паэме "Лодачкі" ад самага пачатку супастаўляюцца два падобныя вобразы — цыбаценькага падлетка, худзенькай, пажабрачку апранутай дзяўчынкі, для якой самая запаветная мара — атрымаць з замежнай гуманітарнай дапамогі прыстойны абутак замест ушчэнт зношаных апорак — жыццё бярэ сваё, і ў гэтай заморанай дзяўчынцы падсвядома прачынаецца жаночасць, жаданне быць прыгожай. Адна дзяўчынка — з галоднай пасляваеннай вёскі, другая дзяўчынка, аддзеленая ад першай адрэзкам часу даўжынёй у паўвека, з сённяшняй чарнобыльскай вёскі, атручанай радыяцыяй. Такім чынам аўтар паэмы адразу акрэслівае траге-

Такім чынам побытавы пласт паэмы з'яўляецца выказнікам глабальнай трагедыі. Менавіта такая задача і з'яўляецца задачай паэмы як жанру: філасофска-гістарычнае асэнсаванне жыцця.

Твор такога кшталту набывае асаблівую цікавасць, калі на фоне глабальнай праблемы аўтару ўдаецца вымаляваць іншыя, так бы мовіць, лакальныя — хаця ў асобным жыцці чалавечым яны глабальныя не менш за ўсенародныя. Рэдка сустракаецца ў сусветнай літаратуры гэтак кранальнае і псіхалагічна дакладнае апісанне першага каханя, як у паэме "Лодачкі". Вясковы падлетак, апрануты ў рызэ, прадае адзінае багацце сям'і — шыкоўныя туплікі. Да іх прыцэньваецца дзяўчына, відавочна, з зможнай гарадской сям'і, якую хлопец называе для сябе "прынцэсай". Прадавец гатовы аддаць туплікі за любую цану, абы іх насіла яна. (Дарэчы, тое, што дзяўчына ў суправаджэнні строгай імпазантнай маці — класічны архетыповы вобраз, узмацняе недаступнасці Чароўнай Дамы). Яе данка мерае туплікі, і хлопец упершыню разумее, што ў дзяўчыны могуць быць прыгожыя ногі.

*Ну так, дагэтуль я сваіх равесніц  
Цаніў адно па тварыках, — глядзеў,  
На вочкі — каб свяціліся, як зоркі.  
На носік — каб не вытыркаўся лішце,  
На зубкі, каб — як белья каралкі,  
А перш за ўсё, бадай, на іх усмешкі...  
Але на ногі? Не! І не таму,  
Што не было на што глядзець,  
што ў кожнай*

*Яны былі да сінізны худыя,  
Парэзаныя ад вады і ветру,  
Абшэраныя, скалатыя ржаннем,  
Сухім бадзілем і калючым хмызам,  
Скусаныя сляпнямі... А таму,  
Што не прыйшла яшчэ мая пара  
Глядзець на ногі...*

Між тым у "казачнай прынцэсы" ножкі — "у светла-бронзавым загары летнім, чысцюткія, без драпінак"... Як гэтая сацыяльная розніца і сёння зняёма! Якой несправядлівасцю выглядае гэтае пазбаўленне жанчыны магчымасці захаваць сваю прыгажосць.

Сустрэча з першым каханнем адбылася. Герой вяртаецца ў вёску з упэўненасцю, што за час студэнцкага жыцця абавязкова знойдзе ў Мінску сваю прынцэсу. Але дома яго чакае сястра — "брыдкае качане", якое можа гэтаксама пераўтварыцца ў лебедзя, у якой могуць быць ножкі не горшыя, чым у гарадской прынцэсы...

Але яна ўжо пазбаўленая сваёй мары, сваёй часткі прынцэсавага вобраза — чароўных лодачак, якія так і не паспела панасіць.

Незвычайна кранальны малюнак таго, як сям'я ўсведамляе гэты боль аб страчанай мары, як падзяляе яго:

*Тут і малыя ўзрушана, з трывогай  
І спачуваннем да сваёй сястрыцы  
Загаманілі ўсе наперабой.*

*— Яна нічога цэлы дзень не ела!*

*— Ні снадця не пайшла, і ні абедаць.*

*— А мама так сварылася, хацепа  
Яе набыць... І плакала таксама.*

*— І ўсе мы плакалі, і ўсе казалі:  
От каб дай Бог ён там іх не прадаў!*

*І каб назад прывёз! А ты прадаў...*

*— Ну досыць, досыць! Сціхніце вы ўжо!*

*— Прыкрыкнула на іх нязлосна мама,  
Я глянуў на яе — і занямю:*

*Яна далонню вочы выцірае!..*

Думаецца, у гэты момант герой мусіў усведаміць, што і ягоная маці, як і яго сёстры, і знаёмыя вясковыя дзяўчаты гэтаксама маюць права на прыгажосць, і мараць пра яе, і прагнуць яе. Таямніца жаночага характава, што адкрылася герою ў вобразе гарадской прыгажуні, знаходзіцца і тут, побач з ім, і гэтаксама заслугоўвае пашаны і любавання.

Герой ідзе ў пуно, да сваёй пакрыўджанай сястрыцы. Сястра — зноў дакладная мастацкая дэталі — найперш глядзіць не ў твар брату, а на яго рукі, з надзеяй, а раптам ён нясе назад яе лодачкі. Чым сцешыць небараку? Герой пачынае раскажваць, якой прыгожай дзяўчыне, сапраўднай казачнай прынцэсе, ён прадаў туплікі, і як хараша яны на ёй глядзяцца.

І тут праз вобраз сястры героя, сціплай вясковай дзяўчынкі, аўтар паказвае духоўнае багацце свайго народа, прыгажосць душы беларускай жанчыны, для якой ад маленства натуральна, што духоўнасць, сапраўднае пачуццё бясконца каштоўнай за любыя рэчы. Сястра забывае на сваё гора, нейкім чынам адгадаўшы чужы, што адбыўся з яе братам, ім самім яшчэ не ўсвядомлены:

*— Цяпер я знаю ўсё: ты захаўся!*

І перад гэтым адкрыццём ужо не мае значэння яе ўласная страта. Цяпер яе цікавіць толькі братава шчасце, да стварэння якога

яна лічыць сябе далучанай: — Я не злуося ўжо, такой буды!

Адно каб толькі ты спаткаўся з ёю... І ў святле гэтай таямніцы да дзяўчынкі прыходзіць радаснае і трывожнае спадзяванне, што і яе калі-небудзь гэтак жа пакахаюць.

Ці многія з нас сёння здольныя ахвяраваць хаця б часткай свайго дабрабыту дзеля чужых пачуццяў, калі нават свае пачуцці прыносяцца ў ахвяру сённяшнім матэрыяльным выгодам? Пафас паэмы "Лодачкі" якраз і скіраваны на сцверджанне прыярытэту духоўнага героя завуч не як-небудзь, а ідэя. Сакавітыя сцэны мінскага базару-таўкучкі прымушаюць узгадаць пра тое, што аўтар з'яўляецца і вядомым фалькларыстам. З мяккім гумарам аўтар глядзіць і на галоўнага героя сваёй аўтабіяграфічнай паэмы — на сябе падлетка. Але заслуга аўтара ў тым, што мы глядзім на ўсе апісваемыя ў паэме падзеі менавіта вачыма таго падлетка, даверлівага, шчырага, не спазнаўшага жыццёвыя расчараванні, якому не ўласціва мяшчанская зайздросць. Ён шчыра захапляецца сваёй "Прынцэсай", яе халёным характам, не задаючыся пытаннем, чаму гэта адны могуць купляць сваім дзеям шыкоўныя рэчы ў той час, як другія — іх і большасць — не могуць сваіх дзяцей нават досыта накармаць. Нават "імпазантна" маці "прынцэсы" ўспрымаецца героем без гумару — толькі праз прызму часу яе вобраз афарбоўваецца фарбамі іроніі. Між тым, колькі нянавісці спараджае падобная сацыяльная няроўнасць сёння!

Можна назваць паэму сентыментальнай. Але ці так гэта адзначана? Увесь твор прасякнуты ўласцівым Нілу Гілевічу мяккім, лірычным гумарам, трапнымі побытавымі дэталі, якія ўзнаўляюць апісваемы час. Сястру галоўнага героя завуч не як-небудзь, а ідэя. Сакавітыя сцэны мінскага базару-таўкучкі прымушаюць узгадаць пра тое, што аўтар з'яўляецца і вядомым фалькларыстам. З мяккім гумарам аўтар глядзіць і на галоўнага героя сваёй аўтабіяграфічнай паэмы — на сябе падлетка. Але заслуга аўтара ў тым, што мы глядзім на ўсе апісваемыя ў паэме падзеі менавіта вачыма таго падлетка, даверлівага, шчырага, не спазнаўшага жыццёвыя расчараванні, якому не ўласціва мяшчанская зайздросць. Ён шчыра захапляецца сваёй "Прынцэсай", яе халёным характам, не задаючыся пытаннем, чаму гэта адны могуць купляць сваім дзеям шыкоўныя рэчы ў той час, як другія — іх і большасць — не могуць сваіх дзяцей нават досыта накармаць. Нават "імпазантна" маці "прынцэсы" ўспрымаецца героем без гумару — толькі праз прызму часу яе вобраз афарбоўваецца фарбамі іроніі. Між тым, колькі нянавісці спараджае падобная сацыяльная няроўнасць сёння!

— Ну што? Ты хочаш, каб яна ў тэатр

У гэтых лодачках хадзіла, га?

І я, найўны, смешы, як хлапчук,

Кінуў на згону і сказаў: — Хачу...

Як быццам з гэтай казачнай прынцэсай

Пад ручку буду ў тэатр хадзіць...

Жанчына не стрымалася, відаць,

І спасміхнула сабе паблагна

З дзіцячай прастадушнасці маёй.

Мы ўжо ведаем з аўтарскіх адступленняў, што ён не сустрэў больш тае прыгажуні, што яго малодшая сястрыца, якая так марыла пра лодачкі, "адгараваўшы, адмучыўшыся, рана, страшна рана пайшла ад нас..."

Аднак з тых жа адступленняў мы ведаем і іншае: што аўтар на ўсё жыццё, "на паўвека" захаваў у памяці вобраз дзяўчыны, якой калісьці прадаў лодачкі, і па-ранейшаму сэрца яго замірае пры тым успаміне. Што на ўсё жыццё захаваў ён у сэрцы адчуванне віны перад сястрою, і заклікае цяпер "усіх мужчын краю":

*Не прадавайце сестрыной надзеі,  
Ні даччыной, ні матчыной, браты!*

Людзі, стомленыя штодзённай барацьбой адно з адным, прагнуць прыгожых пачуццяў, высокіх перажыванняў, ахвотна ўжываюць сурагаты іх у выглядзе тэлесерыялаў і любімых раманаў у яркіх вокладках. І не падазраюць, што тое духоўнае ачышчэнне можа даць ім нязведаная імі родная літаратура. І тут, на гэты раз у дачыненні паэмы "Лодачкі", давядзецца ўздыхнуць і канстатаваць: "Каб нарадзіўся падобны твор у літаратуры іншага народа, як бы яго "раскруцілі", якой бы папулярнасцю ён карыстаўся!"

Але мы — такія, якія мы ёсць. І калі сярод народа жывуць і ствараюць паэты, для народа ёсць шанц, што кола, у якое замкнулася яго гісторыя, выявіцца толькі вітком спіралі.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

і дырыжорам удзельнічаць у гастрольных праграмах?

Дык вось. Паводле кантракта музыканты мусілі даць шэраг спецыяльных канцэртаў для дзіцячай аўдыторыі. Іспанская нацыя, выхаваная на фальклорных святах, толькі пачынае засваенне агульнаеўрапейскіх культурных традыцый. Гады тры таму тут пачалі практыкаваць асветніцкія канцэрты для дзяцей. І ў гэтай справе, магчыма, адкрыецца перспектыва менавіта для нашых музыкантаў: ці трэба нагадваць, наколькі спанатра-ная ў музычна-асветніцкай дзейнасці Беларуская дзяржаўная філармонія! Тым болей, што першая такая місія ў Іспаніі прайшла вельмі паспяхова. Прычым, паспрыялі поспеху... дзеці. Пяцёра таленавітых вучняў Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі, якіх на свой страх і рызыку Г. Праватораў увёў у склад выканаўцаў.

— У Мінску дзіцячая праграма “абырвалася”, праўда, з іншым дырыжорам. Але я ўрэшце пераканаўся, што ў ёй ёсць небяспека для агульнага творчага выніку. “Дзіцячую сімфонію” Гайдна нельга выконваць дарослым! На пяці-шасці інструментах павінны граць дзеці! Сумна было, калі ў мінскім канцэрце дарослыя дзядзькі з панымым выглядам імгавалі зсяюльку, салаўя... Я настолькі пераканаў, каб некалькі партый выконвалі дзеці. Гэта аказалася знаходкай. Яны цудоўна справіліся, правялі ў Іспаніі шэсць канцэртаў, гралі з усмешкай, імправізавалі ў межах зададзенага “рысунка”, іх выклікала публіка. Словам, атрымаўся “стрэл у дзесятку”!

Творчага вынаходніцтва запатрабавала ад маэстра і праграма з папулярнай музыкі Ёгана Штрауса. Імпрэсарыю папярэдзіў, што ў Іспаніі звыклі для нас акадэмічны стыль “не пройдзе”, тамтэйшая публіка чакае канцэрта-адпачынку з нейкай “журавінкай”. І Генадзю Панцеляімонавічу ўдалося “зрабіць Штрауса” з элементамі шоу і правесці “на ўра” славыты “Марш Радзеецкага”, які ў Іспаніі чамусьці лічыцца ці не нацыянальнай музычнай стравай.

— Цяжка растлумачыць, як гэта ўдавалася, — усламінае маэстра. — Напрыклад, я адыходзіў ад аркестра — вось, маўляў, сам ён іграе. У польцы “На паляванні” адмовіўся ад збітага дырыжорскага трука — пісталета, выхаплення з кішэнні. У нас героем стаў ударнік Уладзімір Куранной. На ім былі каларытны аўстрыйскі шапачка з пяром, і ў яго было адмысловае паляўнічае ружжо. Трубачы былі надзвычай артыстычныя. Усе аркестранты неяк захоплены ўяўлялі ды паказвалі палёт качкі і няўдалы стрэл... І, канечне, у чатырох

нумарах штраусаўскай праграмы нам дапамаглі танцавальныя пары, якія таксама мелі поспех у публіцы.

Такім чынам, еўрапейская традыцыя навагодніх сімфанічных канцэртаў атрымала свежую святочную аздобу: пад музыку Штрауса танцавалі бальныя пары! Гэта “дэталі” была нават адзначана прэсай.

Эксперымент удаўся дзякуючы надзвычайнай працавітасці Раісы Чэхавай — прафесійнага трэнера, судзі, танцора, сапраўднага чальца Брытанскай асацыяцыі настаўнікаў танца, чэмпіёнкі Беларусі — і яе вучняў, удзельнікаў народнага ансамбля бальнага танца, што пры мінскім Палацы культуры “Юнацтва”.

— Ад прапановы паўдзельнічаць у гастрольнай праграме я нават спрабавала адмовіцца, — расказвае Р. Чэхава, — ды вось дырэктар аркестра Наталля Кузняцова здолела пераканаць, што гэта будзе цікава. Напачатку ж усё здавалася немажлівым. Бальны танец апошнім часам ператварыўся ў спартыўны, вось-вось увойдзе ў лік алімпійскіх спаборніцтваў. Таму кожны тут заклапочаны асабістымі дасягненнямі і ансамбляў засталася зусім мала. Нам прапанавалі падрыхтаваць за кароткі тэрмін, па сутнасці, эксперыментальную праграму. Гэта была першая спроба працаваць з класічнай музыкой, з жывым аркестрам, прытым вальсы Штрауса гучаць па 10 мінут, а нашы танцоры прызвычаліся да двухмінутных выхадаў на пляцоўку. Мы працавалі з чатырма парамі, зрабілі чатыры нумары. І хаця ўдзельнікі нашага ансамбля выязджаюць на прафесійныя конкурсы, гэтая паездка аказалася непараўнальна ні з чым: цікавая, пазнавальная, паспяхова. Мы пераканаліся, што жывая музыка і танец — непарыўныя!

Мінскія журналісты, для якіх кіраўніцтва Беларускай дзяржаўнай філармоніі наладзіла сустрэчу з удзельнікамі гастролі, былі настолькі расчудлены эмацыянальнай і няспешнай біседай, што не мелі ўжо ніякіх іншых эмоцый, апроч альтруістычнай радасці за нашых іспанскіх вандроўнікаў. Хіба толькі марылі пра тое, што, можа, аднойчы і самім пашанцуе сустрэць Новы год сярод іспанцаў, якія наракаюць на суровую (10-15, а то і 18 градусаў цяпла) зіму, — сустрэць пад вадар жывых белых лілеяў і пад гучанне роднага сімфанічнага аркестра, які нясе ў каларытну паўднёвую краіну дух сапраўдных еўрапейскіх музычных традыцый...

С. БЕРАСЦЕНЬ

Фота А. МАЦЮША



Лявон Вольскі.

творчасць мусіць грунтавацца на рэчах натуральным і нацыянальным. У прыватнасці, на нацыянальнай мове рок гучыць фэйнай і пранікнёнай. Дастаткова спаслацца на падобнае меркаванне Юрыя Шаўчука з “ДДТ”, якому дужа падабаецца наша “Троіца”.

А “Троіца”, дарэчы, першынствала ў намінацыі “Традыцыі і сучаснасць”. “Рок-князёўнай” стала Вераніка Круглова, салістка яшчэ аднаго фолькавага гурта “Крыві”. Адам Глэбус уручыў ёй кніжку “Дамавікамэрон”. Найлепшым “музыкам года” быў названы гітарыст Піт Паўлаў, які паспяхова грае ажно ў некалькіх гуртах (пераважна ў “НРМ” і ў “Крыві”). Яшчэ была намінацыя “Песня года”, назоў якой Анатолю Ярмаленка, завітаўшы на фестываль з дачкой Алесяй (што паабіцала надалей спяваць не з “На-на”, а з “Нейро дубелем” і ўвогуле навучыцца року), ахрысціў “нейкім пясковым”. І запрапанавалі змяніць на “Кампазіцыю года”. Дык вось лепшымі песнямі сталі тры кампазіцыі. І сярод іх разам з “Я буду ждць” акцэра

Рускага драматычнага тэатра Аляксея Шадзко і нейрадзюбелеўскім “Охотником и сайгаком” — энэрэмаўскі “Паветраны шар”.

Апрача таго, што ім, такім чынам, прыпадае палова ўсіх намінацый, беларускамоўныя гурты ўзялі і шэраг спецыяльных прызоў. “Газета “Наша ніва” адзначыла за адмысловы пазычны густ “Новае неба” і Касю Камоцкую. Што і не дзіўна, паколькі багата што з іхняга рэпертуару складаецца з вершаў Міхала Анемпадыстава, Адама Глэбуса, Анатоля Сыса. Павел Севярынец падарыў Лявону Вольскаму як заслужанаму рокеру букет бел-чырвона-белых ружжаў. І, нарэшце, з’явіўся прыз глядацкіх сімпатый. Прадмет гэтых самых сімпатый вызначаўся шумерам: прысутныя ў зале “галасавалі” аплэдаментамі за ўпадабаныя гурты. Найбольшую колькасць прыхільніцкіх дэцыбелаў сабрала “Незалежная Рэспубліка Мроя” — леташняя рок-каралі. За гэта гурту “НРМ” гарантавана пазачарговае права стварэння і дэманстрацыі на БТ кліпа паводле любой кампазіцыі.

Калі ўручылі прыз глядацкіх сімпатый і калі заставалася ўжо напрыканцы фестывалю, які доўжыўся чатыры гадзіны, ганаравалі толькі “Нейро дубель”, трохі менш за палову гледачоў паімкнуліся пакінуць залу, каб пазбегнуць доўгіх чэргаў у гардэробе. Але многіх з іх арганізатары “Рок-каранацыі” вярнулі. Прыемнай нечаканасцю. Віншаваць рок-караляў 1998-га года выйшаў Уладзімір Мулявін. І разам з Анатолям Кашапаравым падпяваў хлопцам, калі тыя выконвалі трохі перапрацаваную песняроўскую “Вологду”. А потым “Песняры” сімвалічна каранаваныя як першы беларускі рок-гурт, заспявалі самі і разняволіліся, як маладыя. І моладзь працягвала гэтак жа імпатна танчыць, як пад “Нейро дубель” і “НРМ”.

Класіка — “Касіў Ясь канюшыну” — завяршыла “Рок-каранацыю” толькі ў гэты вечар. Бо фестываль збіраецца павандраваць з турам па Беларусі.

Кірыла ПАЗНЯК

Фота А. ПРУПАСА

ЮБІЛЕЙ

## Зберажоны творчы набытак

1 лютага Паўлу Васільевічу Масленікаву, народнаму мастаку Беларусі, споўнілася 85 гадоў. У гэты дзень у Магілёве ў абласным мастацкім музеі, які носіць імя мастака, адбылася сустрэча грамадскасці горада з калегамі, сябрамі, вучнямі Паўла Васільевіча. Былі на сустрэчы і прадстаўнікі мясцовай улады.

Сваімі ўспамінамі з прысутнымі падзяліліся дырэктар Музея сучаснага мастацтва, народны мастак Беларусі Васіль Шаранговіч, дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў, дачка Паўла Васільевіча кандыдат мастацтвазнаўства Вера Паўлаўна, старшыня Магілёўскага аблвыканкама Аляксандр Кулічкоў, начальнік абласнога ўпраўлення культуры Міхаіл Дарашкоў, скульптар Уладзімір Лятун і іншыя. Мінскія мастакі Міхаіл Міронаў, Валерый Шкаруба і Юрый Піскун, ушаноўваючы памяць свайго настаўніка, падарылі па адным творы Магілёўскаму мастацкаму музею.

Паўл Масленікаў быў шматграннаю асобаю. Ён зрабіў значны ўнёсак у развіццё беларускага пейзажнага жывалісу, працаваў як тэатральны мастак, выкладаў у Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце, вядомы як мастацкі крытык і мастацтвазнаўца. Сёння пад дахам Магілёўскага мастацкага музея існуе мемарыяльная галерэя Масленікава. Яе экспазіцыя і фонды складаюцца з палотнаў, якія мастак падарыў гораду (125 твораў персанальнай выставы) і з таго, што потым перадала Магілёву сям’я мастака (звыш трох дзесяткаў твораў). Гэты грамадзянскі ўчынак Паўла Васільевіча разбурыў стэрэатыпнае ўяўленне аб стасунках творцы і дзяржавы, якое пануе ў нас з камуністычных часоў. Не выключана, што гэта стане прыкладам для іншых вядомых майстроў беларускага мастацтва. Каб мець права на пасяротную славу, трэба чымсьці ахвяравацца пры жыцці...

Магілёўскі вопыт культурнага будаўніцтва можа быць карысным і для іншых рэгіёнаў нашай краіны і нават для сталіцы. У цэлым па краіне на патрэбы культуры з бюджэту рэальна выдаткоўваецца крыху болей аднаго працэнта. З абласнога бюджэту Магілёўшчыны (зноў жа, рэальна) на культуру ідзе чатыры працэнта. Магілёўскі абласны мастацкі музей мае экспазіцыйную плошчу большую, чым Нацыянальны мастацкі музей у Мінску. Свае пленэры і фестывалі Магілёў-



А. Кашкурэвіч. Партрэт народнага мастака Беларусі П.В. Масленнікава, 1994 г.

шчына ладзіць за ўласныя сродкі, дапамога Мінска звычайна толькі метадычная і інфармацыйная. Невыпадкова і тое, што 85-я гадавіна з дня нараджэння Паўла Масленікава была адзначана не ў Мінску, дзе майстар жыў і працаваў большую частку жыцця, а ў Магілёве. Імя Паўла Васільевіча нададзена абласному мастацкаму музею, перад якім пастаўлены помнік-бюст мастаку. Але галоўны помнік — мемарыяльная карцінная галерэя. Часта здараецца, што пасля смерці мастака ягоную творчасць можна ўявіць толькі на рэпрадукцыях. Усё кудысьці разышлося, распрададзена ці нават проста згібела ад недагляду. Паўлу Васільевічу пашчасціла на ўдзячную памяць землякоў. А нам усім пашчасціла на зберажоны творчы набытак, на захаваную сторонку ў гісторыі нашай нацыянальнай культуры.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

## Чаканы госць з Германіі

Падзеяй у музычным жыцці Мінска стаўся нядаўні прыезд занага сярод меламанаў дырыжора і піяніста з Германіі Аляксандра Вітліна.

Публіка запамінала гэтага таленавітага музыканта па леташніх гастроліх, калі ён з вялікім поспехам выступіў на сцэне сталічнай філармоніі з Акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі. Сімфонія N 2 С. Рахманінава, якая прагучала тады і якая рэдка выконваецца, уразіла глыбінёй і маштабнасцю прачытання, а найвысакі прафесіяналізм і дырыжорская воля змусілі музыкантаў аркестра граць з сапраўднай самааддачай.

У Рэспубліканскім каледжы пры Акадэміі музыкі А. Вітлін правёў майстар-клас для піяністаў, паказаўшы высокі клас педагагічнага майстэрства, калі літаральна некалькі трапных слоў і парад памагалі юным выканаўцам, уважліва пераўтваралі іх ігру, робячы яе больш свабоднай, асэнсаванай і вобразна яркай. Дагэтуль помніцца і цудоўны сольны канцэрт А. Вітліна з твораў К. Дэбюсі і М. Равеля: рэдка пачуеш такое мяккае і глыбокае тушэ, такое маляўніча разнастайнае гучанне раяля, свабоду валодання музыкой і інструментам.

Аляксандр Вітлін атрымаў цудоўную школу ў Пецярбурзе, з дзяцінства займаючыся ў самых лепшых педагогаў. Закончыўшы ў 1979 г. з адзнакай Санкт-Пецярбургскую (тады Ленінградскую) кансерваторыю адрозу па двух факультэтах, А. Вітлін быў накіраваны на працу ў Краснаарскі інстытут мастацтваў. Быў там педагогам, а таксама — галоўным дырыжорам Сімфанічнага аркестра. Яго творчая дзейнасць прадоўжылася ў Іркуцку і Хабараўску, у сімфанічным аркестры і оперным тэатры. З 1992 г. маэстра жыве ў Берліне; працаваў асістэнтам дырыжора ў знакамітай “Комішэ опер”, дзе паспяхова паставіў некалькі оперных спектакляў, а з 1994 г. — прафесар Берлінскай вышэйшай школы музыкі імя Ганса Эйслера па дзвюх спецыяльнасцях: дырыжыванні і фартэпіяна.

І вось — новая сустрэча з мінскімі музыкантамі і публікай. У гэты свой прыезд Аляксандр Вітлін правёў майстар-класы для сту-

дэнтаў-дырыжораў у Акадэміі музыкі і больш як трохгадзінныя заняткі для піяністаў у малой зале каледжа пры БАМ. Вучні, студэнты і педагогі, якія запоўнілі залу, атрымалі неацэнны ўрок высокага прафесіяналізму і — улюбёнскай ў музыку.

Тонкі музыкант, па-еўрапейску шырока адукаваны, шчодро дзяліўся сакрэтамі выканаўчага майстэрства. Займаўся ён з найвышэйшымі піяністамі, якія ўжо маюць лаўры розных конкурсаў: Марыяй Рамейкай (клас Я. Пукста), Віталем Стахіевічам (клас З. Качарскай) і Славамірам Заранком (аспірант класа У. Кузьменкі). Наш госць адзначыў высокі ўзровень падрыхтоўкі маладых піяністаў.

Больш за тыдзень доўжылася шматгадзінная рэпетыцыйная праца маэстра з Акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі па асваенні найскладаных партытур, якія раней не іграліся ў Мінску: сюіты з балета І. Стравінскага “Жар-пташка” і “Накціорнаў” К. Дэбюсі. Рытмічная, інтанацыйная і вобразная складанасць гэтай музыкі вымагалі ад аркестрантаў поўнай мабілізацыі, найсур’ёзнейшага і прафесійна-сумленнага стаўлення да свайой справы, што літаральна перайначвала выканаўцаў, прымусіла іх граць на поўную сілу.

Той студзеньскі канцэрт запамініцца слухачам надоўга сапраўдным цараваннем аркестравых фарбаў — ад найтонкага піянісіма ў “Воблаках” К. Дэбюсі да грандыёзных туцці ў “Жар-пташцы” І. Стравінскага. Дырыжору ўдалося дасягнуць, на мой погляд, галоўнага: стварыць сапраўдны ансамбль, калі аркестр, які складаецца з мноства музыкантаў, ператвараецца ў адзіны арганізм, падуладны волі маэстра. Збалансаванасць аркестравых груп, празрыстасць і чысціня гучання духавых інструментаў — гэта быў цуд! Пасля працяглых гастролі па Іспаніі аркестр упершыню выступіў “дома” і паказаўся ў тым якасным выглядзе, што прыводзіць у захапленне дасведчаную мінскую публіку.

Будзем спадзявацца, што мінскія сустрэчы з цудоўным музыкантам Аляксандрам Вітліным прадоўжацца, і ў маі мы пачуем яго як саліста ў Фартэпіянным канцэрце М. Равеля.

Вера ЛАГВІНЕНКА

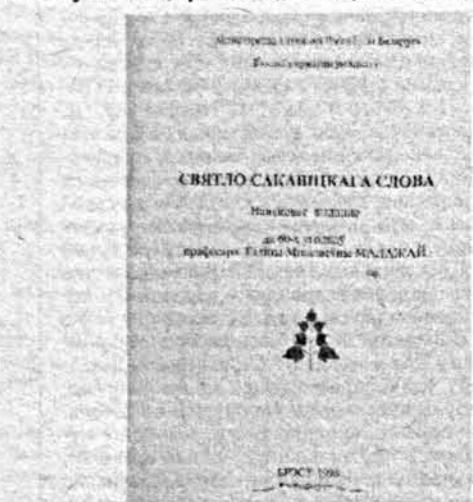
**У працяг добрай традыцыі**

ЧИСЛО  
ЯЗЫК  
ТЕКСТ

На апошнія гады XX стагоддзя выпалі шматлікія юбілейныя даты ў жыцці славных вучоных-мовазнаўцаў Беларусі. Прыемна, што ўшанаванні юбіляраў у многіх выпадках сталі суправаджацца правядзеннем навуковых канферэнцый, семінараў, выданнем бібліяграфічных даведнікаў, зборнікаў арыгінальных прац. Гэтую добрую традыцыю працягваюць і дзве новыя кнігі, што выйшлі напрыканцы мінулага года. Першая з іх — "Число. Язык. Текст." — уяўляе сабой зборнік артыкулаў да 70-годдзя А. Супруна. Імя гэтага двойчы доктара навук добра вядома як на Беларусі, так і далёка за яе межамі. На рахунку вучонага — каля 600 друкаваных прац, сярод якіх больш як 60 (!) кніг і брашур, пад яго кіраўніцтвам выканана каля 70 кандыдацкіх і 10 доктарскіх дысертацый.

Зборнік невыпадкава атрымаў такую назву. Прафесар А. Супрун з першых навуковых крокаў захапіўся катэгорыяй ліку і непасрэдна лічэбнікам, яго капітальныя манаграфіі на гэтую тэму сталі класічнымі даследаваннямі ў сусветнай лінгвістыцы і з'явіліся зыходнай асновай распрацоўкі арыгінальнай тэорыі часцін мовы ў славянскіх мовах. У артыкулах і навуковых нататках даследчыкаў з Масквы, Кіева, Санкт-Пецярбурга, Тарту, Бохума (Аўстрыя), Адэсы, Алматы, Арла, Варшавы і іншых гарадоў, вучняў і паслядоўнікаў А. Супруна з Беларусі разглядаюцца самыя розныя бакі ліку як фундаментальнай катэгорыі свядомасці і мовы, аднаго з важнейшых складнікаў міфалогіі, календара, граматыкі, стылістыкі. Завяршае зборнік бібліяграфія асноўных кніг і брашур А. Супруна.

Добра вядома ў навуковых і педагогічных колах Беларусі і імя прафесара Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Г. Малажай. Галіна Мікалаеўна была першай, хто з лёгкай рукі свайго навуковага настаўніка Фёдора Янкоўскага пачаў распрацоўваць такую ніву моўнага феномена мастацкага тэксту, як перыфраза. Выдадзены ў 1974 годзе слоўнік, а пазней грунтоўная манаграфія "Сучасная беларуская мова. Перыфраза" (1980) прынеслі чытачу, па словах рэцэнзента М. Тондзеля, "светлую радасць сустрэчы з вобразным, самабытным, гаваркім словам, радасць адкрыцця неацэнных скарбаў, нягасных дыямантаў роднай мовы". Як каштоўнейшую скарбніцу фактычнага матэрыялу ацаніў слоўнік "Беларуская перыфраза" Рыгор Шкраба. Ніводная з кніг Г. Малажай не была абдзелена ўвагаю рэцэнзентаў. Вучоныя Германіі, Украіны, Венгрыі, даследчыкі з Расіі, навукоўцы Беларусі адзначаюць першапраходны характар яе даследаванняў, імкненне паволаму асвятляць раней вядомыя факты мовы.



Навуковае выданне "Святло сакавіцкага слова" і сапраўды з першай і да апошняй старонкі сагрэта святлом і цеплынёй, шчырасцю павагі і любові да Г. Малажай. У зборніку змешчаны асобныя фатаграфіі, цікавыя назіранні і ўспаміны юбіляраў пра блізкіх і родных людзей, вытрымкі з асобных лістоў Ф. Янкоўскага да свайго аспірантакі. Два апошнія раздзелы ўтрымліваюць навуковыя даследаванні папелчнікаў і аднадумцаў Галіны Мікалаеўны з розных гарадоў Беларусі, Аўстрыі, Венгрыі, Літвы, артыкулы яе вучняў і паслядоўнікаў.

М. ПРЫГОДЗІЧ

**"ЛІМ"—ДОТА**

І мне з самім сабою жыць,  
Які ўжо ёсць я,  
дзе тут дзеца...

Жыць,  
як шчаслівае смяецца,  
Жыць,  
як балючае баліць.  
Уладзімір НЯКЛЯЕЎ

Фота Г. Жынкава



**АПОВЕДЫ-БЫЛІ**

(Працяг. Пачатак на стар. 9)  
— Не. Я, напрыклад, шафёр. Ёсць рэферэнты, саветнікі.  
— Багацее, тлусцее твой гаспадар...  
Васіль як не даслухаў, перабіў:  
— Забіваюць іх, шантажыруюць, у заложнікі дзяцей, жонак бяруць...  
— Таму, хлопец, і туга ўзяла? — пытаюся.  
— А пайшло яно!.. Два гады — кату пад хвост...  
— Чым жа ўсё ж не дагadzіў табе твой сурэрэн? — жорстка пытаю.  
— А пайшоў ён!.. Узяў на працу хлопца і дзяўчо, студэнтаў. Узяў рэферэнтамі. Але ў фірме іх не відаць, ва ўладаннях баярскіх — таксама... З'яўляюцца ў кабінет, калі жонка з дачкамі куды-небудзь ад'язджаюць. Аказваецца, "рэферэнты" займацца любоўю перад яго вачыма — такая дамоўленасць. Немалыя грошы за гэта атрымліваюць. Маладзёнам жыць трэба! А мараль? Якая зараз мараль! Парнаграфія відэакасетная яму прыслася, больш смакавітае падавай... За долары ўсё можна!  
— І ты сам паскудства гэтае бачыў?  
— Бачыў. Сам запрасіў на відэаішча. Чаму — не ведаю... Але пасля таго не змог я болей заставацца ў яго...  
Такая вось гісторыя Васіля, беларускага хлопца.  
Праз тыдзень я пазваніў яму. Адказалі: жылец з'ехаў. Куды? На другім канцы прагучала: "Адраса ён не пакінуў..."

**Жалезная кветка**

Базарчык прыляпіўся да невялікай станцыі Баранавіцкага накірунку, за чыгуначнымі пушчамі на ўскрайку райгарадка. Цесны, шумны, мітуслівы — як і ўсе падобныя базарчыкі. Мусіць, я прайшоў бы міма, калі б не гэты няпэўнага ўзросту, бамжысты прадавец, а дакладней — ягоны тавар. У расчыненым старэнькім куфэрку на саматканым ручніку ярка паблісквалі, адлівалі фарбай бляшаныя кветкі на драцяных сцяблінах. Было там яшчэ нешта накішталі мясяцоходаў, нейкіх смешных пачвар, але — кветкі, кветкі... Я стаў, як упаканы, не маючы сілы адвесці позірк. Кветкі нагадвалі мне нешта даўняе, але — што?..  
Я падняў урэшце вочы на гандляра. Мужчына таксама зірнуў на мяне. У ягоных вачах стыла нейкая непраглядная-цёмная журбота, а на схуднелым бледным твары прамільгнулі прыгнечанасць, збянтэжанасць, нейкае горкае прыніжанае самалобства калісьці моцнага, упэўненага ў сабе чалавека...  
Я пайшоў прэч, але думаў пра кветкі... Ну, вядома ж, мы й раней сустракаліся! Кветкі... Бляшаныя, жалезныя кветкі... Жалезныя! Быццам з далечы-далечыні прагучаў голас: "Быў я тады зусім хлапчуком. Сярод сваіх аднагодкаў вызначаўся, можа, толькі высокім ростам ды худзізнай. Ну і дужасцю. Таму і пусцілі ў кузню на ўскрайку нашай вёскі. Там і прыахоўваўся да металу. А магчымасці

кавальскай справы, разумеете, упершыню дапамог адчуць адзін выпадак..."  
"Кветкі бляшаныя, кветкі..." — трывожна, як птушка ў клетцы, білася думка ў галаве. На скрыжаванні вуліц павярнуў назад, да базарчыку. Успомніў раптам старую, тады ж пачутую, гісторыю пра дзяўчынку, якая плакала таму, што нехта раздушыў кветачку — на зямлі ляжалі беляшы палесткі і жоўтая сарцавінка рамонка. Тады і ўбачыў яе Сцяпа. Супакойваючы, сказаў: "Не плач. Я другую табе зраблю. Жалезную. Яе ніхто не раздушыць". І слова стрымаў. А потым, праз шмат гадоў, яны сталі мужам і жонкай. Аднойчы ў час камандзіроўкі я пазнаёміўся з імі. Яны расказалі мне пра той выпадак. Збіраў я тады матэрыял для нарыса пра калгаснага механіка Сцяпана Млынава. Было гэта гадоў дваццаць таму...  
Вось і прывакзальны базарчык. Але — гандляра з цацкамі ўжо не было.  
— Не бачылі тут мужчыну? З куфэркам... Цацкі, кветкі бляшаныя прадаваў... — папытаў я ў кабеты, ля якой акуртаў ён і стаў.  
— Быў ды сплыў. Сабраўся і пайшоў. Цацкі свае ён амаль задарма аддаваў. Дзівак дый годзе! А што не прадасць, дык дзятве падорыць. А сёння нечага разнерваваўся і сьшоў. Дзівак ён і ёсць дзівак. А можа, жыццё наша паскуднае да дзівацтва даводзіць, га?.. Гэта ж па тэхніцы быў першым чалавекам у раёне. У газетах пра яго пісалі, партрэты друкавалі, зараз... Ох, да чаго жыццё даводзіць!..  
Пайшоў я зноў прэч, а думаў усё пра тое ж. Успомніў, як двое сутак мерзнуў у халоднай гасцініцы, каб перачакаць завіруху, пакуль з калгаса прыслалі каня, запрэжанага ў сані, і вялізны цёплы кажух.  
Да калгаса дабраліся ўжо ў прыцемках. Са Сцяпанам Іванавічам, лічы, прагаварылі да раніцы. Колькі было планаў, колькі веры і надзеі ў свой сённяшні і заўтрашні дзень! Выпускнік Жыровіцкага тэхнікума механізацыі сельскай гаспадаркі, ён мысліў шырока, па-дзяржаўнаму. Упэўніўся ў гэтым я і назаўтра — і ў майстэрні, і на машынным двары, і на полі, куды скрозь снежныя заносы трактарысты вывозілі торфакрошку, і ў жывёлагадоўчым гарадку — Млынаў усюды быў патрэбным, жаданым чалавекам.  
У жывёлагадоўчым гарадку мне паказалі стары зварачны апарат і не без гонару сказалі: "Працуе, як новы. А ўжо валяўся ў кучы металалому, без электраматора, Іванавіч раскапаў, выцягнуў, некалькі дзён корпаўся, прыкідваў, маляваў на паперцы схемы. А сабраў спецыяльнае прыстасаванне да раменнай перадачы, прыстасаваў іншы электрарухавік — апарат каторы год з тае пары працуе..."  
Даведаўся я, што Сцяпан Млынаў дасканала валодае не толькі аўтамашынай, трактарам, камбайнам, прычэпнай тэхнікай, але добра ведае й справу

слесара, электразваршчыка, токара. А рацпрапаноў ягоных — і не злічыць.  
Увечары я ад'язджаў. Сіняватымі іскрынкамі прабліскваў снег. Развіталіся ля школы. Аказваецца, тут быў вучэбны камбінат, дзейнічалі курсы трактарыстаў-шафёраў. Затрымаўшы маю руку ў свайой, Млынаў сарамліва сказаў: "Выкладаю вось... На грамадскіх пачатках. Хаця і сам вучуся завочна ў Горацкай акадэміі..."  
З тае даўняй пары я яго так і не бачыў. І вось — сустрэча.  
"Што ж адбылося ў ягоным жыцці? Што здарылася?.." — свідравала мозг думка. Высветлілася ўсё нечакана, а калі праз некалькі месяцаў выпала пабываць у знаёмым райгарадку. Ногі самі сабой прывялі мяне на бойкі базарчык. Але — героя свайго даўняга нарыса тут не было. Узнікла думка: "З'ездзіць у Залессе. Аўтобус туды не хадзіў. Выйшаў на гравійку, перахапіць якую машыну. Пашанцавала. Спыніўся "Запарожац" — дабіты настолькі, што, здавалася, вось-вось разваліцца. Гаспадар яго, пажылы, інтэлігентнага выгляду мужчына, стомлена ўсміхнуўся:  
— Дажываем. Як кажучы, дабіліся да ручкі. — Памачуаў і, адкашыляўшыся, працягваў: — Я настаўнік, а вы, мушу думаць, карэспандэнт? Толькі — што ў нашым Залессі рабіць? Некалі грымеў калгас, а зараз — дагрымеўся...  
Паехалі. Машына колькі разоў "спатыкалася", але — зноў чмыхала і паўзла наперад. Гаспадар-вадзіцель, усё з той жа цяжка-сумнай усмешкай на сухіх вуснах, працягваў свой апавед:  
— Адзін са "скараспелых" гаспадарку ўрэшце прыняў. Дык як прыняў, так і дабіў канчаткова. Бачыце, меней засеяць — большы ураджай сабраць... Глупства! А тут яшчэ — адсутнасць льготных крэдытаў, парытэту цэн, нявыплата зарплат, пустая каса... Было ў калгасе прыкладна пяцьдзесят адзінак тэхнікі, а зараз засталася ўсяго два камбайны. Тры трактары ды адна аўтамашына. А новую тэхніку няма за што купіць...  
Гаспадар "Запарожац" ўрэшце запытаў:  
— А вы па якой прычыне да нас? Самі ці па "сигнале"? Калі, вядома, не сакрэт...  
Я адказаў:  
— Хачу пабачыць Млынава...  
Устанавілася мёртвая, цяжкая цішыня. На ўскрайку сяла ля могілак спыніліся. Пясчанай сцэжкай падышлі да магілы.  
— Месяц назад... Афіцыйная версія — няшчасны выпадак: паляўнічую стрэльбу чысціў. Аднак упэўнены, што гэта не так? Ён страціў веру ў сённяшні і заўтрашні дзень. Перастаў нечага свайго чакаць. А калі няма чаго чакаць, чалавеку цяжка жыць...  
На жоўтым грудку магілы ляжала адна-адзіная кветачка — бляшаная рамонка на драцяной сцябліне.

**СПРОБЫ ЛАДЗІЦЬ** беларускамоўныя фестывалі аўтарскай песні распачаліся ў 1990 годзе. На зямлі Беларускай, амаль на польска-беларускай мяжы ля Гарадка адбыўся фестываль "Басовішча", якому накіравана было стаць штогадовым. Але няўхільнымі на ім сталі дзве тэндэнцыі. Па-першае, бардаў з кожным разам было ўсё менш, усё больш — рок-каманд. Па-другое, усё менш было беларускай мовы.

Пэўная альтэрнатыва "Басовішчу" — "Бардаўская восень" у Бельску-Падляшкім на той жа Беларускай нарадзілася напрыканцы 1994 года. Фестываль таксама стаў штогадовым і здолеў пакуль захаваць беларускасць, але, як і ў Гарадку, бардаў з цягам часу выціснулі рок-каманды. У фестывальнай праграме-98 выступілі толькі тры барды — ды і тыя былі запрошаныя хутэй за мінулыя заслугі.

На Беларусі першы бардаўскі фестываль наладзіла ў жніўні 1991-га група энтузіястаў з Оршы. На гістарычным Крапівенскім полі быў разбіты палатачны лагер, усталявана гукаўзмацняльная апаратура, распалена вя-

Канцэпцыя фестывалю — прадставіць тых аўтараў, якія выявілі сябе ў беларускай аўтарскай песні, паказаць, вобразна кажучы, увесь кацёл, у якім беларуская аўтарская песня варыцца сёння.

Свята, збольшага, удалося. Дваццаць дзевяць прадстаўнікоў усіх рэгіёнаў Беларусі праспявалі тое, што лічылі патрэбным. Нейкіх абмежаванняў ці папярэдняга ўзгаднення тэматыкі не было. Такі свабодны выбар толькі паспрыяў сяброўскай атмасферы імпрэзы.

Ампірыны Палац прафсаюзаў быў абраны для фестывалю заканамерна. Пры пэўных недахопах у акустыцы ён добра адпавядае менавіта святочнасці нараджэння. Тут і псеўдаантычныя калоны на сцэне і чырвоная стужка паміж імі глядзеліся цалкам натуральна. І пераразаць яе павінен быў, вядома ж, пачынальнік.

Напэўна легендарны сёння спявак беларускіх песень Сяргей Новік-Пяюн, на жаль, не меў вядомых нам пераемцаў-прадаўжальні-

вайграе. Падазраю, хутка можна чакаць чарговага "выбрыку".

Алесь і Кася Камоцкія... Заспявалі па-беларуску ў 1982-м. Алесь Камоцкі — філосаф, выключаны з універсітэта падчас адной палітычнай кампаніі. Спакойная, лірычная манера выканання. Часам, шматслойны падтэкст. На такую песню заўжды знойдуцца прыхільнікі, хіба што не вельмі гарачыя. Затое — доўгачасовыя.

Кася Камоцкая, традыцыйна для апошняга часу, выйшла на сцэну ў кампаніі з лідэрам рок-гурта "Уліс" і феноменальным гітарыстам Вячаславам Коранем. Дзве гітары ўтварылі чароўны эффект. І хоць песні былі ўсе знаёмыя, ад добрых рэчэй у добрым выкананні заўжды атрымліваеш асалоду.

Андрэй Мельнікаў... Заспяваў па-беларуску ў 87-м. Ну што сказаць пра сябе, апроч добрага? Праспяваў тое, што планавы, плюс — тое што папрасіла зала.

Віктар Шалкевіч. Па-беларуску пачаў спяваць у 88-м. Чакалася, што выступіць з камандай. Але Віктар выйшаў адзін. Творчасць

часовых непараўненняў, бард-клуб "Вежа": Вольга Сідарук, Вячаслаў Вінцэнт Вашэка, Алесь Паплаўскі, Сяргук Храмаў. Кожны "вежавец" спачатку выступіў індывідуальна. Я б сказаў, індывідуальна-непаўторна.

На першы погляд, "вежаўцы" неамбіцыйныя. Так бы мовіць, мы з правінцыі прыехалі. Але кожны жадае засведчыць сваю паэтычную асобу, і гэта атрымліваецца.

Вольга Сідарук... Яна робіць стаўку на моц голасу, чужыя тэксты і традыцыйнасць. Межы вызначаныя, тое, што знутры — удаканалываецца. У выніку — досыць прафесійна і прыдатна для афіцыйных імпрэзаў. Не горш за Надзею Мікуліч.

Вячаслаў Вінцэнт Вашэка... Былы спартсмен высокага класа і школьны настаўнік, і ў свой выступ уносіць элемент спаборніцтва з магчымымі канкурэнтамі. На мой погляд, найудзячнейшы аўдыторыяй Вашэкі могуць быць неафіцыйныя беларусы, неабякавыя да патрыятызму дзяржаўныя служачыя і спартоўцы ўдалечыні ад Радзімы.

Алесь Паплаўскі... Шмат год як знаёмы сваю трывалую "нішу" — беларускі раманы. Ніхто дагэтуль не ўзяўся за "раскрутку" Паплаўскага. Верагодна таму, што раманы ён піша на ўласны вершы.

Сяргук Храмаў... Даволі простыя тэксты і мелодыі, нагадваюць гарадскія раманы з "Іроніі судбы...". Але гэтым яны і прыцягальныя — я не ведаю на Беларусі бардаў, якія б успрымалі горад настолькі лагодна і цёпла, як Храмаў. Для Сяркука горад — не толькі месца змагання, канкурэнцыі, небяспекі і канфіктаў. Перш за ўсё — гэта натуральны асяродак існавання. З усімі адпаведнымі асацыяцыямі.

Калектыўны выступ "Вежы" сарваў шквал апладысмантаў і выклікі "на біс". Жылі б "вежаўцы" ў Мінску — паўна б з імпрэзаў не вылазілі. Прынамсі, ніякіх аналагаў гэтай калектыўнае не існуе, а цікавасць да таго, што і як яны робяць, заўжды вялікая.

Другі бард-клуб Беларусі — магілёўскі "Новы горад". У Магілёве ён аб'ядноўвае два дзесяткі творцаў (з якіх, можа, найвядомейшы рускамоўны — Аляксандр Бал) і іх прыхільнікаў, а ў Мінск прыехалі пяць беларускамоўных бардаў — Васіль Аўраменка, Ігар Мухін-Рабянок, Сяргук Кулягін, Віктар Юдзін, Павел Пастухоў.

Васіль Аўраменка... Адзін з вядучых магілёўскіх урачоў-неўрапатолагаў, чалавек шырокага творчага дыяпазону. Песні — толькі адно з яго захапленняў. Чытачы "ЛіМа" добра знаёмы з філасофска-публіцыстычнымі тэкстамі Аўраменкі, шэраг яго карыкатур (пад псеўданімамі) друкавалі самыя розныя выданні, а яшчэ Васілю ўжо даўно варта было б наладзіць выставу сваіх аquarellей — хаця б для вузкага кола. Песні Аўраменкі — таксама няпростыя. Па манеры выканання Васіль найбольш набліжаны да жанру расійскага бардаўскага шансону — і там гатовы прыняць яго за свайго, але — ну не хоча файны неўрапатолаг спяваць па-руску, прычынова не хоча.

Ігар Мухін-Рабянок... Прапагандыст па адукацыі і складу душы. Нават яго эстрадная лірыка гучыць неяк мітынгава. Пэўна, самае тое, каб выхоўваць маладзёных і сівых неафіцыйных падтрымліваць энергетыку адраджэнскіх імпрэз. Працяг творчасці Сяркука Сокалава-Воюша ўзору 89—90. Письменнік-адраджэнец — у захапленні ад яго. І не толькі письменнікі.

Сяргук Кулягін... Ці не вядучы магілёўскі тэлежурналіст, кіраўнік "Новага горада". Такі знаёмы беларусам тып шычырага нацыяналіста-каларабана з добрымі арганізатарскімі здольнасцямі. Са сцэны спявае ўласныя раманы. Шмат каму яны даспадобы. Але калі б тэкстам паболей глыбіні, думаецца, было б лепей.

Віктар Юдзін... Рэзка крытычны погляд на жыццё і завостраны сацыяльны тэксты. Падыход характэрны для канца 80-х. Думаю, карысна слухаць каму-небудзь з неафіцыйнага ўзросце. Прынамсі, у Юдзіна ёсць трывалая пазіцыя. Яна зусім не банальная, а для гаросці і вартая пераймання.

Нарэшце, тыя хто "засвяціліся" ў беларускім бардаўскім асяроддзі ў апошнія чатыры гады: Павел Пастухоў, Віталь Равінскі, Валер Жамойцін, Яўген Савельеў, Зміцер Вінаградзеў, Андрэй Латушкін.

Павал Пастухоў... Настаўнік музыкі ў закрытай установе для маладовых злачынцаў. Выканаў рэкордна-доўгую песню-балладу — "Свіцязь" на словы Адама Міцкевіча і яшчэ некалькіх рознастайных песень. Павал закаханы ў музыку і апантаны тым, што робіць. Кантакт са слухачамі, часам, перарываецца, але перспектывы ў гэтай хлопца, адназначна, ёсць.

Віталь Равінскі... Урач-патолагаанатам, з першага пасляваеннага пакалення, спявае: "Я дакапаўся да сусветных ісцін, капаў і ты — пара твая прыспела". Дэманструе сваім прыкладам, што беларуская аўтарская песня развіваецца не толькі маладымі. Манерай выканання нагадвае вядомага пеяр-буржжа Аляксандра Гарадніцкага.

(Працяг на стар. 14—15)

# "Гэта Мы": пачатак традыцыі?

СУБ'ЕКТЫВНЫ АНАЛІЗ БЕЛАРУСКАГА БАРДАўСКАГА РУХУ

лізнае вогнішча. На запрашэнне ўзяць удзел адгукнулася некалькі мінчукоў (сярод якіх — бард Зміцер Сідаровіч і сябры Задзіночання Беларускай Студэнтаў), жодзінец Кастусь Герашчанка ды Лера Сом з Полацка — пяць бардаў і дзесяткі тры глядачоў.

Аднак і гэтая ініцыятыва атрымала штогадовы працяг. У 92-ім колькасць бардаў вымяралася тут ужо дзесяткамі, а глядачоў — сотнямі, у 93-ім — да бардаўскага асяродка далучыўся першы рок-гурт ("Камелот"), а ў 95-м рок- і бард- праграмы занялі прыкладна аднолькавую колькасць часу. Надалей фестываль "Аршанская бітва" пад уплывам палітычнай сітуацыі перастаў рэкламавацца і асвятляцца ў сродках масавай інфармацыі ды паступова "перайшоў на нелегальнае становішча", дзе не прадугледжана гукаўзмацняльная апаратура. Але традыцыя жыве.

Мінск стаў чацвёртым месцам, дзе паспэвалі рабіць беларускіх бардаўскія фестывалі.

1993 год... З першай жа радыёперадачы, прысвечанай будучаму фестывалю, робіцца зразумелым, хто будзе абвешчаны пераможцам так званых конкурсу. Сам фестываль адзначаецца новымі імёнамі, многія з якіх надалей так па-бардаўску і не прагучаць, а таксама няшчырасцю арганізатараў.

1994 год. Першы фестываль беларускай аўтарскай песні "Залатая горка". Гучаць гармонік, піяніна і кан'юнктура. Журны конкурсу так і не прыходзіць да паразумення, ды і якое можа быць паразуменне, калі, напрыклад, адзін з маскоўскіх членаў журы прад'яўляе на аплату квіток з "Боінга" ды патрабуе выдаць у некалькі разоў большы ганарар, чым яго калега з Украіны.

1995 і 1996 гады... Фестывалі аўтарскай песні "Мінск" ладзіцца старшынёй літаратурна-мастацкай суполкі Задзіночання Беларускай Студэнтаў Кастусём Елісеевым пры падтрымцы Фонду Сораса. Ніякага конкурсу няма. Ёсць беларускамоўныя і рускамоўныя дні. За аснову ўзята канцэпцыя каманды — удзельнікі фестывалю знаходзяцца ў добрых і досыць блізкіх стасунках паміж сабой і, самае галоўнае, — з арганізатарам.

Мне пашанцавала ўвайсці ў лік арганізатараў яшчэ аднаго пачынення — фестывалю "Гэта Мы", які прайшоў у сталічным Палацы прафсаюзаў 20—21 кастрычніка 1998 года. На маю думку, падмурак для бардаўскай беларускай фестывальнай традыцыі ў Мінску нарэшце быў закладзены трывалы. Бадай, упершыню беларуская аўтарская песня акрэсліла сябе ва ўсёй палітры: з пачынальнікамі, прадаўжальнікамі, спадарожнікамі, кансерватарамі і дысідэнтамі.

Пра магчымасць і жаданне правесці фестываль беларускіх бардаў абвясціла на пачатку восені 98-га малавядомае шырокаму беларускаму грамадству, але досыць уплывовае Задзіночання Беларускай Студэнтаў (варта сказаць, менавіта яно прадстаўляе Беларусь у ESIB — Міжнацыянальных студэнцкіх саюзах Еўропы, мае свае суполкі, акрамя РБ, яшчэ ў Варшаве і Лондане, агульная колькасць сяброў Задзіночання — за тысячу, у складзе — інтэлектуальная і адукаваная студэнцкая моладзь, многія сябры ЗБС ужо сёння з'яўляюцца высокімі спецыялістамі ў галінах сваёй прафесійнай дзейнасці).

каў. Пра нейкае падабенства з'яўлення традыцыі беларускага "шансону" можна казаць хіба што з сямідзесятых гадоў, калі на поўную моц заззялі "Песняры", узяўшы хвалю імітатараў-паслядоўнікаў. Чалавек з гітарай, які спявае па-беларуску, у кантэксце творчасці "Песняроў", а пасля "Сяброў" і "Верасоў", стаў выглядаць цалкам натуральна і нават прыгожа.

У далёкай Амерыцы прыкладна ў той жа час выйшаў на сцэну малады хлопец Багдан Андрусішын, стаўшы пазней калібравай асобай, вядомай як Данчык. "Песняры" пазнаёміліся з ім падчас амерыканскіх гастроляў, і неўзабаве сцэнічны імідж саліста "Песняроў" Леаніда Барткевіча і Данчыка мала ў чым розніліся.

І Барткевіч і Данчык спявалі напісанае не імі, але сама форма падачы беларускай песні была менавіта бардаўскай і, несумненна, зрабіла ўплыў на ўзнікненне і развіццё беларускага бардаўскага руху.

А свае беларускамоўныя песні заспявалі ў тых жа сямідзесятых два досыць мажорныя паляшукі хлопцы, імправізуючы на адным фартэпіяна. І такім чынам сталі рэальнымі бацькамі беларускага бард-руху. Так сталася, усе беларускія бард-агентычкі амаль дзесяцігоддзе пасля гістарычнай сутрэчы гэтых двух хлопцаў, запальваліся ці ў Мінску, ці на Палессі. І ўсе гэтыя людзі з гітарамі былі знаёмымі гаросці з гэтых эпохаў. Хлопца з Заходняга Палесся звалі Вінуцк Вячорка, хлопца з Усходняга Палесся — Сяргей Дубавец.

Вінуцк Вячорка і перарэзаў чырвоную стужку нованароджанага фестывалю. А першую песню праспяваў, вядома ж, паляшук — наймаладзейшы з удзельніц фестывалю, студэнтка беларуска-англійскага аддзялення філалагічнага факультэта Гомельскага ўніверсітэта Наталля Дзенісюк.

Пачынальнікаў беларускай аўтарскай песні з гітарай таксама было два: Алесь Шпакоўскі з-пад Смалевіч і Эдуард Акулін. Алесь выступаў на пачатку першага фестывальнага дня, Эдуард — завяршаў фестываль.

Філасофская адукацыя Шпакоўскага моцна адбіваецца ў яго тэкстах. Алесь моцна хваляваўся і шмат гаварыў, што зусім не дзіўна пасля доўгага перапынку ў выступе. У песнях філосафа (і сучасных і даўніх) адчуваюцца настроі памежжа 70-х — 80-х: рамантызм, энтузіязм, роспач. Не ведаю як успрымае Шпакоўскага сучасная моладзь, для мяне ён — адбітак свайго часу, свайго пакалення.

Эдуард Акулін — таксама адбітак свайго пакалення. Але ў адрозненне ад Шпакоўскага, ён не меў вялізнага перапынку ў выступе. Таму — гаварыў нашмат. Але і спяваў, як падалося шэрагу слухачоў, замала.

Акулін, пад уплывам якога калісьці заспяваў Сокалаў-Воюш, — досыць арыгінальнай постаць у беларускай песні і пазіі. Пачаўшы з рок-гурта "Баскі" (разам з Алесем Бяляцкім) ён прайшоў затым некалькіх грунтоўных зменаў іміджу і зараз спявае тое, што можа зрабіцца эстраднымі хітамі, пры адпаведнай раскрутцы. Хтосьці гэтыя рэчы заве кан'юнктурай і ўвогуле кажа, што Акулін вычарпаўся. На маю думку — не ўсё так проста. Эдуард, як творчая асоба, часам робіць рэчы нестандартныя і нярэдка з таго

Шалкевіча апошніх гадоў — цыннічны танга — далёка не ўсім падабаюцца, ды, бадай, адпавядаюць сучаснаму стану творцы.

Адраджэнская хваля 1989—94 гадоў адкрыла для беларускай аўтарскай песні добрых два дзесяткі новых імёнаў. З іх на фестывалі даволі нечакана ўразіў Алег Дашкевіч, журналіст, больш вядомы як аўтар зусім не паэтычных тэкстаў. На "Гэта Мы" залу моцна страшыў яго "Зялёны патруль" — блюзавы шэдэўр, які, пэўна, можа стаць бардаўскай "візіткай" Дашкевіча.

Валер Пазнякевіч... Амбіцыйны і катэгорычны журналіст "Чырвонай змены". Свой погляд на аўтарскую песню і яе межы няўхільна дэманструе і на сцэне і па-за ёй. Мае, як паказваў фестываль, немалую аўдыторыю прыхільнікаў.

Алесь Палынін... Журналіст, таксама з "Чырвонай змены". Манера выканання — традыцыйная. Слухаючы яго, уяўляюцца кампанія ля камінаў ці ля вогнішчаў у лесе.

Сярг Мінскевіч... Журналіст "Культуры", адзін з лідэраў літаб'яднання "Бум-бам-літ" і лідэр наядуна створанага рок-гурта "Жах". Музыку апошнім часам апрацоўвае з дапамогай камп'ютэра. Шэраг маіх знаёмых арганічна не перавараюць Мінскевіча, а ледзь пачуўшы — выходзяць з залы, іншыя — наадварот: гатовы слухаць бясконца. Така я вось неабякава сцэна. Між іншым, менавіта Сярг з году ў год атрымлівае запрашэнні ў Бельску на "Восень". Раней, стыліва Мінскевіч бліжэй за ўсё быў да панку, зараз я пазбегну канкрэтнага вызначэння — прыходзьце, слухайце. Не спадабаецца — дык бжыцьце з залы.

Вольга Акуліч... Журналістка "Кроку". Кароценькія яе песні-выказванні гучаць вельмі па-жаноцку і па-жаноцку разумна, нагадваючы традыцыйныя рускамоўныя аналагі. Вольга мае сталых прыхільнікаў. Мне ж слухаць яе цікава, бо і знаёма і зразумела.

Зміцер Дзядзенка... Рэдактар тэлебачання. Пачынаў з пазіі, пасля перайшоў на больш "інтэлектуальныя" жанры і неабяссплёна сябе там праяўляе. Неэфектны, як "чалавек сцэны", і манера падачы — не для вялікіх залаў. Слухаючы Дзядзенку, трэба сканцэнтравана трымацца на тэкстах. Тэксты ў яго цікавыя для тых, хто здольны мысліць самастойна.

Зміцер Бартосік... Журналіст з "Нашай Нівы" — найпапулярнейшы сёння беларускі бард на значных тэрыторыях, сярод якіх горад Мінск. Вельмі моцны сцэнічны імідж — гэты "беларускі Элвіс". Ілюзія разумення з залай яго шматслойны насамрэч тэкстаў. Бартосік закранае "калектыўнае падвядомае" пакалення "позняга саўка": "штосьці такое знаёмае і прыемнае".

Алег Мізула... Лаўрэат "Залатой горкі", заўважаны дзякуючы незвычайнай самааддачы пры выкананні і не прыняты дасюль многімі. Глобальныя тэмы песень Мізулы рэзка кантраставалі з яго мэтачковым іміджам (напрыклад, бадай, аналогія з Сяргеем Міхалком і "Ляпісам"), але там — сьведомы "сцёб", тут жа — непрымальны для многіх постмадэрн, з "рэстараным надрывам" ды імпульсённымі паводзінамі. Як вынік — незапраўжаны на абадва "Мінскі", амаль двухгадовы перапынак у публічных выступе.

З Берасця прыехаў зноў сабраны, пасля



У канцы мінулага года Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына", дзякуючы фундацыі вядомага расійскага прадпрыемальніка беларускага паходжання Анатоля Селівончыка, змагло выдаць у Полацку камплект каляровых рэпрадукцый пад назваю: "Спасаўская царква XII ст. у Полацку. Насценны жываліс".

Укладальнік гэтага выдання — вядомы мастак-рэстаўратар Уладзімір Раціцкі, які з 1992 года працуе над узнаўленнем старажытных фрэсак XII ст. у Спаса-Еўфрасінеўскай царкве. У выніку яго нястомнай працы былі адкрытыя новыя, раней невядомыя фрэскі, асабліва ў малельні Еўфрасіні Полацкай, якая знаходзіцца на другім паверсе царквы, над царкоўнымі хорамі. Гэта ў першую чаргу выявы Хрыстоса Панкратора (фрагмент з кампазіцыі "Дзісус"), "Жыццё Св. Еўфрасіні Александрыйскай" і "Грамніцы". Мастак раскрывае новыя фрэскі таксама ў барабане царквы. У выданне ўвайшлі фрагмент арнаментальнага фрызана і выява Архангел Міхаіл.

Усе рэпрадукцыі маюць подпісы на беларускай і англійскай мовах.  
**Алег ТРУСАЎ**

## "Фрагментам" — еўрапейскі кантэкст

Прэзентацыя супольнага нумара часопісаў "Фрагменты" і парыжскай "Культуры" прайшла 2 лютага ў бібліятэцы імя Янкі Купалы.

Парыжская "Культура" выдаецца з 1947 года штомесяц на польскай мове. Яе заснавальнік і нязменны рэдактар — Ежы Гедройц, які нарадзіўся ў Мінску.

"Культура" стала першым польскім часопісам, які падтрымаў ідэю незалежнасці Беларусі ў Украіны яшчэ ў 60-х гадах. На старонках часопіса знаходзілі і знаходзяць месца думкі самых розных па філасофіі і палітычных поглядах асобаў. Напрыклад, адна з апошніх — генерал Войцэх Ярузельскі. Наклад "Культуры" — пяць тысяч асобнікаў.

Культурна-філасофскі часопіс "Фрагменты" заснаваны некалькі гадоў таму філосафам Ігарам Бабковічым і перакладчыкам Валерам Булгаковым.

Назменным рэдактарам часопіса з'яўляецца Ігар Бабкоў. "Культура" і раней выдавала супольныя нумары — з расійскімі і венгерскімі часопісамі. Супольнае выданне "Культуры" і "Фрагментаў", мяркуючы па ўдалым першым нумары, можа мець сталы працяг.

На прэзентацыі выступілі галоўны рэдактар "Фрагментаў" Ігар Бабкоў, сталы аўтар "Культуры" і шматгадовы збіральнік беларускіх песень Земавіт Фядэцкі, а таксама арганізатары сустрэчы — кіраўнік "Беларускага Калегіюму", Аляксандр Анціпенка і дырэктар Інстытута Мовы Польскай пры Амбасадзе Польшчы ў Беларусі Томаш Нягодзіш.

Было паказана відэаінтэрв'ю галоўнага рэдактара "Культуры" Ежы Гедройца.  
**Андрэй МЕЛЬНІКАЎ**

## Скарб зямлі Лагойскай

Тры калектывы са званнем народных меліся на Лагойшчыне. У апошнія часы да іх далучыліся яшчэ два: тэатральны калектыв Калачаўскага Дома культуры (адзіны ў вобласці — на сяле) і клуб майстроў "Скарб зямлі Лагойскай".

Усяго на раёне працуюць 212 народных майстроў розных напрамкаў. лепшыя з іх удзельнічалі ў абласным свяце ў Івянцы, дзе першае месца заняў ганчар Іван Раманчук. Ён жа ў гэтым годзе атрымаў грант Міністэрства культуры.

Лаўрэатам конкурсу "Беларусь — мая песня" стаў Уладзімір Шустойскі, а Сяргей Поляк, які ўдзельнічаў у будаўніцтве Хатыні, адзначаны як аўтар лепшага драўлянага вырабу.

І. Раманчук і С. Саўрычкі няблага выступілі на міжнародным кірмашы "Славянскі базар". Вырабы майстроў Лагойшчыны штогод дэманструюцца на нацыянальных выставах, звесткі пра іх можна знайсці ў каталогах па мастацтве, у часопісах "Народная творчасць" і "Мастацтва".

Г. З.

# Усяму беламу свету...

**12 лютага 1999 года вядомаму празаіку, публіцысту Аляксандру Капусціну споўнілася 67...**  
**На жаль, у кастрычніку 1996 ён раптоўна пайшоў з жыцця.**  
**Пра творчасць А. Капусціна, пра сустрэчы з ім апавядаецца ў гэтых успамінах.**

Дзень выдаўся тлумны: рукапісы, аўтары, званкі. Канчалася лета, літаратары часцей наезджалі ў горад са сваіх лецішчаў, прыгарадных вёсак. А я не быў яшчэ ў адпачынку, чуўся стомленым гарадской калатнечай, выдавецкай мітуснёй. Узяў газеты, прылёг на канапу. І тут зазвінеў тэлефон:

— Здароў, сусед! Пазнаў? Гэта Капусцін. Што робіш? Чым займаешся?

— Ды во ўзяўся газеты пагартаць.

— Ёсць прапанова. Давай сходзім на возера. Паплаваем, пагамонім. Ну, як?

— Прапанова слушная, Аляксандр Пятровіч...

Праз паўгадзіны мы ўжо былі на Цнянскім вадасховішчы. Капусцін нядаўна вярнуўся з санаторыя, быў загарэлы, мускулісты, шэра-блакітныя вочы на загарэлым твары здаваліся зусім сінімі. Моцна заграбаючы караткаватымі джымі рукамі, ён плыў паперадзе. Плаваў Аляксандр Пятровіч любіў: нарадзіўся на беразе Дняпра, па натуре чалавек рухавы, энергічны.

— Што ты пішаў зараз? — спытаўся Капусцін, калі выйшлі з вадзі.

— Якое ўлетку пісанне? Новую рэч пачынаць немагчыма. Перапісаю судовую аповесць.

— Калі закончыш, дай пачытаць. Я ж суддзёй шмат гадоў працаваў.

Шчыра прызнаюся, хацеў прасіць аб гэтым Капусціна, і таму было прыемна, што старэйшы калега сам прапанаваў свае паслугі.

— А я перапісаю нарысы пра землякоў. Стараюся ўлічыць твае заўвагі, — гаварыў Капусцін. — Не часта бывае, каб рэдактар прапанаваў дапоўніць рукапіс. Часцей рэжуць па жывому.

Хто мог тады падумаць, што аўтару не суджана ўбачыць гэтую кнігу!

Мне давалося рэдагаваць некалькі кніг Аляксандра Капусціна. Ведаў ягоны стыль, ведаў, што Аляксандр Пятровіч мацней пачувае сябе ў дакументальным жанры: Мабыць, журналістыка, а да яе праца ў судзе прывучылі пільна-трымацца канкрэтных фактаў. А ў мастацкім творы пажадана не толькі раскрыць, асэнсаваць факт, канкрэтную падзею, але і ўзняцца вышэй, да філасофіі факта, глыбей паказаць псіхалогію персанажаў. Для дакументальнага твора гэта неабавязкова.

У новай кнізе Капусціна, якую назваў ён "Усяму беламу свету", былі апавяданні, абразкі і нарысы пра землякоў. Першы раз я чытаў рукапіс для знаёмства, каб напісаць рэдактарскае заключэнне, рэкамендаваць яго ў тэматычны план. Кніга мяне падавала: і ў апавяданнях аўтар адчуваў сябе ўпэўнена, мова дакладная, вобразная, сюжэты без залішніх выкрутасаў.

Меўся ў кнізе вялікі раздзел абразкоў пад агульнай назвай "Крапіны жыцця". У гэтых кароткіх, ёмістых зместам творах уражвала назіральнасць аўтара. Уменне заўважыць праявы нашага такога няпростага і такога прэстага жыцця, убачыць, зразумець, асэнсаваць тое, міма чаго звычайны чалавек праходзіць безуважна, — і ёсць адзнака таленту.



Але асабліва мяне ўразілі нарысы Капусціна пра землякоў — выхадцаў са Жлобіншчыны. Якія цікавыя людзі! Ну, сапраўды: мастак Міхаіл Башылаў — адзін з першых ілюстратараў твораў Шаўчэнкі, "Гора ад розуму" Грыбаева, геніяльнага рамана "Вайна і мір" Льва Талстога, славеты акадэмік-фізік, рэктар Белдзяржуніверсітэта Антон Сеўчанка. Выдатны пісьменнік Мікола Лупсякоў, знакаміты яўрэйскі літаратар Рыгор Добін, які нарадзіўся ў вёсцы Карпілаўка. Былі ў кнізе нарысы пра выдатнага мікрабіёлага, прафесара Мацвея Данілава, пра земляка-героя, камандзіра палка Мікалая Кавалёва.

Землякам, людзям, якія здзейснілі подзвіг на Жлобіншчыне, Аляксандр Капусцін прысвяціў самыя яркія старонкі сваёй творчасці. Грунтоўныя дакументальныя аповесці стварыў ён пра генерала Пятроўскага, корпус якога адбіў у немцаў Жлобін летам сорок першага і больш як месяц утрымліваў горад, пра Героя Савецкага Саюза капітана Баталава, які загінуў пры вызваленні Жлобіна. Нельга чытаць без хвалявання аповесць "Ціў бэз, іграла скрыпка", — пра маладзёў падпольшчыкаў. Гэты твор — найбольш аўтабіяграфічны, бо сам аўтар быў партызанам-падпольшчыкам.

Так, Аляксандр Капусцін быў вялікім патрыятам сваёй "малой радзімы", самааддана любіў землякоў. Але і землякі любілі і шанавалі свайго леталісца. Капусціну было прысвоена званне Ганаровы грамадзянін Жлобіна.

З Аляксандрам Пятровічам пазнаёміўся я даўно. Спачатку завочна, сустракаючы ў друку ягоныя нарысы, апавяданні, а неўзабаве пазнаёміліся асабіста, бо пачалі працаваць у адным будынку і на аднолькавых пасадах: ён — адказным сакратаром "ЛіМа", а я — адказным сакратаром часопіса "Польмя". Пагаварыць нам заўсёды было пра што, ды і погляды, нашы на жыццё і літаратуру ў многім супадалі.

Калі Аляксандр Пятровіч выйшаў на пенсію, дык улетку болей жыві ў вёсцы на Пухаўшчыне, дзе прыдбаў сабе хаціну. Запрашаў у

госці, ды ўсё не выпадала нам з'ездзіць. Неяк мы сядзелі побач на партыйным сходзе. Аляксандр Пятровіч павярнуўся да мяне, сказаў:

— Ведаеш, Лёня, ёсць такая просьба: ці не памог бы ты прывезці з дачы пару мяхоў бульбы? У грыбы схадзілі б у мой лес. Лазню я збудаваў. Венікаў нарыхтаваў...

Адклаў я свае справы, і праз дзень-два пакалілі мы на Пухаўшчыну.

Аляксандр Пятровіч з гонарам паказваў даведзеную да ладу хаціну, яблыні, якія пасадзіў, пабедаваў, што няма ніводнай грышы. Я сказаў, што знаёмы вучоны-аграрнік паабяцаў прывезці некалькі сяджанцаў яблынь і груш.

— Можна, на маю долю хоць адну выдзеліш?

— Добра, — паабяцаў я.

Агледзелі невялікую лазню. У ёй прыемна і таямніча пахла дымком, бярозавымі венікамі. Усю праграму мы тады выканалі: схадзілі ў грыбы, папарыліся ў лазні, згатавалі абед. Здаецца, і зараз помню смак грыбога супу, які зварыў Аляксандр Пятровіч. Усё ён рабіў па-сялянску нетаропка, акуратна, з прыхавай радасцю ў душы. З ім было лёгка і хораша. І тая паездка запомнілася на ўсе жыццё.

А праз некалькі дзён пазваніў я Капусціну:

— Магу перадаць абяцаную грушку...

— Дзякуй, што не забыў, — з цёплай у голасе, з нейкай хлапечай радасцю адказаў ён.

Аляксандр Пятровіч ніколі не забываў сказаць, які цвіце дрэўца, колькі вырастае плодуў. Аднойчы расказаў, што на пачатку лета быў у ад'ездзе, і груша пачала засыхаць, лісце скурчылася, пажаўцела, як ратаваў яе: перакапаў прывольны круг, падкарміў, штодня паліваў. І выхадзіў!

Помніцца творчы вечар Аляксандра Капусціна ў Доме літаратара. Была зіма, усхадзілася завая. Але сабралася шмат прыхільнікаў творчасці Капусціна. Шчыра гаварылі пра яго Уладзімір Ліпскі, Аляксандр Марціновіч, сказаў і я слова. Гучала музыка, народныя песні, якія

## "Гэта Мы": пачатак традыцыі?

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

Валер Жамойцін... З тых, "каму за трыццаць". Адзіны з беларускіх бардаў, які трымае гітару, як Пол Макартні — у левай руцэ. Ляўша-Жамойцін стварае непаўторную нелюбоўную лірыку, можа, лепшую з той, што створана аўтарскай песняй у апошняй гады. Увогуле, спявае ён пра рознае, спявае без сарказму, з добрым гумарам, і ў яго "розым" трапляюцца "дыяменты", але, як бы дакладней сказаць, астатняе — не так уражвае.

Яўген Савельеў... З народжаных на пачатку 70-х. Паспеў паслужыць у савецкім "кантынгенте" ў Чэхаславакіі. Стаў там каталіком, а па вяртанні на радзіму — у вёску Ноўка пад Віцебскам — "свядомым беларусам". Лідэр віцебскага рок-гурта "New cosmopolis". На фестывалі прысутнічаў у адзіноце, абураючыся са сцэны: "Адзін чалавек з Віцебска, ё-мае!"

Яўген — асоба амбіцыйная, што, між іншым, нядзіва для адчуваючых "іскры божую". Ды сваю сцэнічную індывідуальнасць культываваць не стаў — абраў вобраз гэткага "беларускамоўнага Талькова", з дадаткам, сфармаваным віцебскімі фестывалямі польскай песні і "Славянскіх базараў".

Можна, гэта ўзрастае. Талент Савельева ў стане абсыцца і без таных "закідаў". Прынамсі, касеты Яўгена я магу слухаць памногу разоў

запар і, падазраю, далёка не я адзін.

Зміцер Вінаградаў... Дваццацідвухгадовы гамяльчук, перакладчык Гэтэ, аўтар некалькіх дзесяткаў песень. У 1996-м "засвяціўся" на беларускай "Восені" ды для Мінска працягваў заставацца асобай невядомай аж да фестывалу "Гэта Мы". Як і Савельеў, мае намер у перспектыве выступаць з гуртом. Пры яскравых рокавых рысках у творчасці, бачыць свае песні ў "натуральным" акустычным выкананні. А песні ў Вінаградава вельмі своеасаблівыя, асацыятыўна-медытатывныя.

Андрэй Латушкін... Дваццацігадовы студэнт. Рыцар клуба "Калюмны". Сучасныя беларускія рыцары — увогуле цікавая генерацыя, апантаная. Самі робяць даспехі такой якасці, на якую ў іх заходніх калег проста захаплення і ўпартасці не хапае. Апрача таго на сябе гэтыя кілаграмы металу і гадзінамі практыкуюцца ў архаічных "сечках". Андрэй Латушкін і спявае ў традыцыйнай для рыцараў романтична-мужнай манеры. У дваццаці гадоў мае абсалютна арганічны імідж і пазнавальную індывідуальнасць.

Па-за межами першага фестывалу "Гэта Мы" на розных прычынах засталіся дзесяткі два беларускіх бардаў, якіх, мяркуючы, нялішне ўзга-

даць, хаця б для таго, каб карціна беларускай аўтарскай песні выглядала завершанай.

Адзін з "ветэранаў" беларускага бардызму", заснавальнік і першы лідэр рок-гурта "Камелот" Зміцер Сідаровіч на пачатку верасня 98-га атрымаў сур'ёзную траўму і на некалькі месяцаў апынуўся ў ложку. Фестываль "Гэта Мы" выказаў падтрымку Сідаровічу слогамам "Жыве Зміцер Сідаровіч!", і, думаецца, такі момант быў зусім не лішнім. Салідарнасць заўжды падтрымлівае.

Не прыехала памятная амаатарам бардаўскай песні яшчэ з 80-х гамяльчанка Волга Цярэшчанка. Волга ўяўляе свае будучыя выступы ў багатай інструментальнай апрацоўцы, заняцца якой не дазваляе досыць складаны быць.

Бытавыя праблемы не дазволілі прыняць удзел у фестывалі і полацкай паэтцы Леры Сом.

Алег Атаманаў, "афіцыйны беларускі бард N1 1993—94гг." апошнім часам прыняў на сябе імідж рускамоўнага "Баяна Белой Руси". Не выключая, што "абрусненне" яго часовае. Прынамсі, на лазерным дыску ў Атаманава — беларускія песні, а прыхільнікаў у яго — мноства.

Дзесьці "на ніве" народнай медыцыны працуе "няўлоўны" Кастусь Герашчанка, бе-

Аляксандр Пятровіч вельмі любіў.

Дамоў мы вярталіся разам. Настылы трамвай, з белым інеем на вокнах, гулка стукі па рэйках. Капусцін апавядаў, як хваліўся сёння, ці атрымаецца вечарына, ці збяруцца людзі, пачаў угадваць зайці да яго ў гасці.

— Эмілія Іванаўна трохі прыхварэла. Але яна будзе рада. Пачастуе вішнёвай наліўкай. Пайшлі, трэба адзначыць вечарыну. Ды і стрэс зняць не пашкодзіць...

І вось мы сядзім ва ўтульнай кватэры. Багата кніг, цёпла пабліскае крышталёвы посуд. Усюды чысціня, парадак. Міжволі падумалася: у гэтай кватэры асабліва парадак, які ніколі не парушалі ні дзеці, ні ўнукі. Дзяцей у Капусціных не было. На гэтую тэму я пазбягаў размоў, але пры кожнай сустрэчы Капусцін пытаўся пра маіх дзяцей, а потым, калі паявіліся ўнукі, не забываў спытацца пра іх. Я адказваў скупа, каб не вярэдзіць душу старэйшага сябра. Разумеў, што ў яго нібы застарэлая, незагойная рана, жыве шкадаванне, што Бог не даў ім дзяцей. Можна, таму муж і жонка Капусціны вельмі кляпатліва ставіліся адно да аднаго. Падобнай увагі, клопату, узаемаразумення не даводзілася мне бачыць у іншых сем'ях.

— Мілэк, сёння твая наліўка прыемная і думная, як ніколі. Ці так, Леанід?

— Наліўка проста чуд, — пахваліў і я.  
— Ну, калі так, то і я трохі вып'ю. А то збрэдзілі мне лекі...

Эмілія Іванаўна распытвала ў Аляксандра Пятровіча, у мяне, як прайшла вечарына, хто і што гаварыў.

Пасля "вішнёўкі" пілі гарбату, завараную на зёлках. І ў маёй душы яшчэ раз варухнулася думка: як было б добра, каб у гэтай кватэры была дачка ці сын, а мо і ўнучак. Мне заўсёды хочацца, каб у добрых, прыгожых людзей нараджалася болей нашчадкаў. Можна, таму, што сам рос у вялікай дружнай сям'і — быў дзевятым дзіцем, мне хочацца, каб і сучасныя сем'і былі большымі. Але сучаснае жыццё гэтаму не спрыяе.

Пра сям'ю, выхаванне дзяцей ёсць нямаля старонак у творчасці Капусціна. У апошняй кнізе, пра якую гаварылі мы на возеры, ёсць абразок "Сусанніна гульня". Напісаны ад першай асобы. Аўтар едзе ў камандзіроўку, задумна сядзіць у купэ і раптам чуе дзіцячы голас:

— Дапамажыце! Ратуйце!

Услед за гэтым затупалі дзіцячыя ногі і дзве дзяўчыны праімчалі па калідоры з лямантам: "Дапамажыце! Ратуйце!"

Аўтар пачаў ушчуваць дзяўчынак, тады адна з іх сказала: "Мы гуляем у маму і тату". А тут падыйшла і мама з высока ўзбітай фіялетавай прычоскай, навалілася на дзяўчынку, маўляў, чаго ён чэпіцца да дзяцей. Аўтар дакарае сябе, але тут я працую дакладна: "Усюды ты ўсунеш свой нос... — Усярэдзіне ў мяне быццам сухавей віхуры. — А фіялетавую гэтую муж, відаць, ганяе як сідараву казу — цаца добрая... Дык жа і ён, мабыць, яе варты — абое рабое?.. Дзяўчынку шкада..."

Вось гэтая неабякаваць, жаданне ўсюды "ўсунуць нос", пастаяць за справядлівасць — скразная лінія жыцця і творчасці Аляксандра Капусціна.

Такім быў у жыцці і творчасці Аляксей Пысін. Не дзіва, што ў апошнія гады Капусцін і Пысін вельмі пасябравалі. Пра сваю павагу да Аляксандра Капусціна некалі раскажыў мне па-зямлячку Аляксей Васільевіч. А пра свае сустрэчы, гутаркі з выдатным паэтам напісаў Капусцін у сваіх успамінах.

Аднойчы я пазнаў Аляксандра Пятровіча, сказаў, што перадрукаваў сваю аповесць,

ларускі бард з самым "здоровым вобразам жыцця".

Уладзімір Клімовіч, бард і пісьменнік, стварае рэчы, якія маюць немалое кола прыхільнікаў, а кагосьці і прыцягваюць да беларушчыны.

Мікола Жура — творца, які моцна страсянуў Магілёў у 91-м сваімі песнямі, але не знайшоў тады дастатковай падтрымкі і сышоў у хатнюю творчасць.

Алег Бахарэвіч — "чынічны панк" з Бумбам-літа. Аўтар не купалаўскай "Спадчыны" і яшчэ шмат чаго.

Андрэй Хадановіч — перакладчык французскай і польскай класікі, вельмі іранічны паэт. Як беларускі бард упершыню праявіў сябе ў Беластоку ў 1996 г.

Браты Дзямідчыкі — беларускія евангелісты з Оршы. Прымалі ўдзел у афіцыйных фестывалях "Аршанская Бітва".

Аршанка Галя Дарэўская, таксама "засвяцілася" некалі на "Аршанскай бітве". Далейшы лёс невядомы.

Гарадзенец Уладзімір Хільмановіч, журналіст, які спецыялізуецца на спорце, стварае мелодыі да крануўшых яго душу беларускіх вершаў. Мае прыхільнікаў.

Валеры Руселік — таксама гарадзенец. Яму ўсёго восемнаццаць гадоў. А песні яго ведаюць не толькі ў Гародні, але і ў Мінску, і ў Польшчы.

Маруся Аліфер — беластоцкая студэнтка, асела ў Мінску. З голасам, мацнейшым, чым у Цярэшчанкі і зменлівым месцам жыхарства.

Лана Медзіч — мела на Беларусі нямаля

якая называецца "Узяць пад варту ў зале суда".

— Калі можаш, прынось зараз. Я працую. І даволі хутка.

Слова Капусцін стрымаў. Праз колькі дзён я зноў сядзеў у ягоным кабінце-катуху.

— Памятаю, ты гаварыў пра сумненні... Дык вось, скажу адроз. Сумненні ў творчых людзей бываюць заўсёды. У цябе няма тут гучных, жаклівых працэсаў. Звычайныя, побытавыя справы: хуліганства, крадзяжы, разводы. Гэта — наша жыццё. Атрымаўся сацыяльны зрэз грамадства. У гэтым твая творчая ўдача... А па працэдурі, — Капусцін хітра зірнуў на мяне з-пад акулараў, усміхнуўся, — тут ёсць заўвагі...

І сапраўды, заўвагі меліся. Хоць я не адзін год быў народным засядацелем, там-сям праскочылі недакладнасці. Былы суддзя Капусцін прапусціць іх не мог.

● Быў звычайны восеньскі дзень 1996 года. Даволі ветраны, золкі, але часам з-за хмар выбівалася сонца. Я чакаў у выдавецтве Капусціна, каб уручыць карэктурку ягонай кнігі "Усяму беламу свету".

І вось ён на парозе. Павітаўся, падаў руку — халаднаватаю, цвёрдую. Быў ён нейкі ссутулены, кароткія вусы падаліся яшчэ болей сівымі. Уразлілі вочы: яны глядзелі неак саха, вельмі журботна.

— Ты ведаеш, Лёня, быў у вёсцы і ледзьве не памёр там. Як хапіла сэрца... Эмілія Іванаўна выклікала "хуткую". Завезлі мяне ў Мар'іну Горку, у райбальніцу. Нашпілялі ўколаў. Тры дні трымалі, потым адпусцілі... Во трохі акрыяў. Пайду сёння на сход у Дом літаратара.

— Едзьце вы дадому, Аляксандр Пятровіч. Чытайце карэктурку. Сход аб'ядзецца без вас.

— Не, вырашаецца лёс "ЛіМа". А я ж працаваў у ім. Дык і ты ж лімавец?

— Так, я раней за вас там працаваў.

— Я рады, што дачакаўся карэктуркі.

Цяпер болей верыцца, што кніга выйдзе.

Колькі часу даеш на чытанне?

— Ну, тыдзень, дзён дзесяць. Хопіць?

— Хопіць. Я працую хутчэй...

Я зноў параіў Аляксандру Пятровічу не ісці на сход, а ехаць дамоў.

— Не, пайду. Не развітваюся. Убачымся.

Хіба мог я тады падумаць, што болей мы ніколі не ўбачымся?

● Выразна помніцца той незабыўны сход.

Пісьменнікі рашуча выступілі ў абарону свайго штотыднёвіка "ЛіМ", які хацелі аб'яднаць з газетай "Культура". Капусцін не выступаў, не глядзеў я, калі ён выйшаў, бо сядзеў на розных баках залы. Падчас сходу нешта ўстрыжожана гаманіў прэзідыум, а потым па радах пранеслася: "Капусцін памёр. У вестыбюлі...". Я рвануўся з месца, выбег з залы і аслупянеў: у прасторным халодным, асветленым нізкім сонцам вестыбюлі, накрыты з галавою шэраю коўдрай ляжаў Аляксандр Пятровіч...

Кніга Аляксандра Капусціна "Усяму беламу свету" выйшла з друку ў пачатку 1997 года. Аўтар паспеў толькі патрымаць у руках звёрстаныя гранкі, пшчотна паглядзець старонкі будучай кнігі, якую доўга пісаў, перапісаў, асабліва нарысы пра славутыя землякоў. І назва яе сімвалічная: "Усяму беламу свету".

Усё, што напісаў Аляксандр Капусцін, усё, што зрабіў, бібліятэка, якую збіраў доўгія гады, — усё засталася людзям. Усяму беламу свету.

**Леанід ЛЕВАНОВІЧ**

На здымку: Аляксандр КАПУСЦІН з Янкам СКРЫГАНІМ і Еўдакіяй ЛОСЬ. 1976 г.

прыхільнікаў і запамінальны імідж. З'ехала ў Піцер.

За межамі Беларусі жывуць і спяваюць Сяргжук Сокалаў-Воюш, Зміцер Варапаеў, Уладзімір Палунаў, Даніла Фёнік.

Пэўна, ёсць і іншыя беларускія барды, але яны не вядомыя, на жаль, мне...

● Гісторыя і сучаснасць беларускай бардаўскай песні паказваюць — яна жыве. Досыць шырокае межы жанру дзавяляюць беларускаму бардаўскаму руху штогод нараджаць новыя імёны. Для кагосьці бардаўская песня — прыступка для далейшага рокавага ўзыходжання, хтосьці застаецца на памежжы — робячы то індывідуальныя, то гуртовыя праекты, хтосьці "захоўвае традыцыі". Своеасаблівае "свабоднае грамадства". Думаецца, менавіта ў свабодзе — перспектыва нашага існавання.

Фестываль "Гэта Мы" адпавядае прынцыпу свабоды. А таму мае ўсе падставы стаць традыцыйным.

**Андрэй МЕЛЬНІКАЎ**

Ад рэдакцыі. Чым зацікавіў нас гэты артыкул? Сваёй першаснасцю, поглядам знутры... Бадай, упершыню зроблены высновы беларускамоўнай бардаўскай песні. Зроблены не чалавечым збоку, а самім аўтарам-выканаўцам. Высновы хоць і суб'ектыўныя, але, як нам здаецца, насамрэч шчырыя. Глеба для розгаласу, узаемакарыснай дыскусіі больш чым урадлівая...

ПАМЯТЬ

## Была сярод вядучых

Імя заслужанай артысткі Беларусі Тамары Пастунінай добра вядома аматарам опернага мастацтва. Днямі ёй споўнілася 67 гадоў...

Нарадзілася Тамара Міхайлаўна ў Гомелі. Вучылася па класе вакалу спачатку ў Маскоўскім музычна-педагагічным інстытуце імя Гнесіных, а затым у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

У трупу тэатра оперы і балета яна была прынята ў 1952 годзе. Прыхільнікі таленту спявачкі памятаюць яе прыгожы голас, лірыка-каларатурнае саправа з шырокім дыяпазонам і цудоўным верхнім рэгістрам. На беларускай опернай сцэне Тамара Пастуніна спявала вядучы рэпертуар. Гэта Віялета і Джыльда (оперы "Травіята" і "Рыгале-та" Дж. Вердзі), Разіна ў "Севільскім цырульніку" Дж. Расіні, Лейла з "Шукальнікаў жэмчугу" Ж. Бізе, Лакмэ ў аднайменнай оперы Л. Дэлеба, Марфа ў "Царскай нявесце" М. Рымскага-Корсакава. Выступала спявачка і ў операх беларускіх кампазітараў.

Тамара Пастуніна была даволі папулярная ў свой час артыстка, мела вялікі поспех у публіцы. Цёплыя ўспаміны пра яе засталіся ў памяці партнёраў па сцэне. Расказвае народны артыст Беларусі Валеры Глушакоў: "З Тамарай Міхайлаўнай было вельмі прыемна працаваць. Маючы прыгожы голас і музыкальнасць, яна была выдатнай актрыса, умела стварыць вобраз, удала ўпісвалася ў мізансцэны. Разам мы спявалі на працягу дзесяцігоддзя". Партнёрамі Т. Пастунінай



па сцэне былі І. Балоцін, М. Дзянісаў, А. Генералёў. Даводзілася ёй выступаць і з Іванам Сямёнавічам Казлоўскім. Добрую памяць пра спявачку захоўвае народная артыстка СССР Тамара Ніжнікава: шмат гадоў іх звязвала не толькі творчая садружнасць, але і шчырыя сяброўскія адносіны.

**Наталля ЯНКОЎСКАЯ**

## Дваццаць пяць крокаў да зор...

Калі нараджаецца чалавек, на нябёсах загарэацца зорачка, калі чалавек памірае — зорка згасае, падаючы долу, і след яе ў небе змушае да роздуму аб жыцці і смерці іншых людзей...

14 студзеня гэтага года памёр Міхась Райчонок. Што каза гэта імя беларусам? Ён нарадзіўся на берэзе блакітнай Дзісенчы ў вёсцы Германавічы Шаркоўшчынскага раёна Віцебскай вобласці 3 ліпеня 1974 года. Маці — настаўніца беларускай мовы ў вясковай школе, бацька — земляроб (сёння — фермер), выхавалі ў дзіцячым сэрцы любасць, павагу і гонар да роднага краю, зацікавілі хлапчука гісторыяй Беларусі, натхнілі яго на даследаванне невядомых скарбаў беларускай культуры.

У сваёй Германавіцкай школе Міхась арганізаваў гурток "чырвоных следытаў". Яны збіралі звесткі аб сваіх земляках, праводзілі раскопкі на месцах баёў Вялікай Айчыннай вайны, стварылі са сваіх пошукавых матэрыялаў школьны музей баявой славы. Даследчая праца захапіла юнака, ён спрабуе выкласці свае думкі аб гісторыі роднага краю ў сачыненні, якое, трапіўшы на вочы выкладчыка Віцебскага педагагічнага інстытута, паспрыяла, каб адчыніліся хлопцу дзверы ВНУ.

Міхась вучыўся на філалагічным факультэце (адрозненне беларускай мовы і літаратуры), а разам з тым браў удзел у археалагічных раскопках на Верхнім замку ў Віцебску, цікавіўся гісторыяй беларускага Адраджэння, адкрываў для сябе новыя імёны змагароў за вольную Беларусь. Імя Язэпа Драздовіча — беларускага мастака і археолага, настаўніка і літаратара, які нарадзіўся і жыў на Дзісеншчыне — было вернута з небыццёвай кнігі Арсена Ліса "Вечныя вандроўнікі". Але ці заўсёды друкарскае слова знаходзіць чытача? Міхась Райчонок разам са сваёй маці пачынае кляпатліваю збіральніцкую працу па стварэнні ў Германавічах культурна-асветніцкага цэнтру імя Язэпа Драздовіча. Гэты незвычайны музей адчыніўся ў 1992 годзе. Трэба сказаць, фондам гэтага музея можа пазайздросціць любы музей Беларусі. Тут жывуць і распавядаюць сваё хвалючае жыццё партрэты Францішка Скарыны, спявае гістарычныя паданні старажытны пясняр баян, прыцягваюць увагу дзівоўныя звяры, намалёваныя рукою Язэпа Драздовіча. А колькі беларускіх абрусоў, посцілак, вышываных кашуль. Ёсць некалькі кроснаў, цэлы пакой керамічнага посуду...

Колькі руплівай штодзённай працы пакладзена было на гэта! Але Міхась вырашыў узяць спадчыну Язэпа Драздовіча на ўзровень навуковых канферэнцый, прыцягнуць да ягонага лёсу, да лёсу невядомых творцаў нашай культуры ўвагу беларускіх і замежных даследчыкаў. Праведзеная і падрыхтаваная ім міжнародная канферэнцыя ў Мё-



рах дала вялікі плён для далейшых пошукаў у галіне гісторыі, якая напрыканцы другога тысячагоддзя захоўвае незлічоныя скарбы духоўнага жыцця беларусаў.

Новай формай пашырэння ведаў аб жыцці і творчасці славага земляка з'явіліся мастацкія пленэры, якія былі прымеркаваны да дня нараджэння Я. Драздовіча і праводзіліся ў прыгожых мясцінах, дзе жыў "вечны вандроўнік". Мастакі Аляксей Марачкін перадаў музею значную колькасць прац Я. Драздовіча, Мікола Купава, Віктар Маркавец і іншыя стварылі падчас гэтых пленэраў (1996 і 1998 гг.) своеасабліваю галерэю духатворчай прыроды, краўвідаў Дзісеншчыны.

Цэлы год працаваў Міхась як выкладчык беларускай літаратуры ў інстытуце, дзе калісь сам вучыўся; з'яўляўся аспірантам Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН, дзе працаваў над тэмай "Літаратурныя працы Язэпа Драздовіча". У 1997 годзе на старонках "Літаратуры і мастацтва" адбыўся літаратурны дэбют Міхасы. А летась у часопісе "Маладосць" з'явіліся ягоныя новыя творы, якія вызначаліся цікавай алегарычнай формай.

Ён прыцягваў людзей шчырасцю і душэўнай цеплынёй, быў дужым і статным. Што маладога сэрца падвядзе — ніхто не мог і падумаць...

У дваццаць пяць гадоў зорка Міхасы згарэла ў зямным жыцці, але ж яна зіхаціць вырэка ў нябёсах, да якіх лёс далучае не кожнага. Памяцюю жыве чалавек. Я жадаў бы аднаго: каб школа ў Германавічах стала школай імя Міхасы Райчонка. Гэта тое невялічкае, зямное, што дапамагае нашчадкам ведаць імёны патрыётаў Беларусі.

**Юры МАЛАШ**

# "Эліксір жыцця"



Дзмітры Шатыловіч. Адзін з пачынальнікаў беларускай паэтычнай плыні ў пасляваеннай Польшчы, удзельнік літаратурнага аб'яднання "Белавежа", знакаміты аўтар "Нівы" і альманахаў Беларускага грамадска-культурнага таварыства (яшчэ з 1957 года)... Што мы ведаем пра гэтага чалавека?

Нельга сказаць, каб зусім нічога. Ёсць артыкул у энцыклапедыі "Беларускія пісьменнікі", некалькі абзацаў у артыкуле С. Чыгрына "Пад дзіўны гоман Белавежскай пушчы: Беларуская літаратурная плынь у Польшчы" ("Роднае слова", N 2, 1995 г.: змешчаны і адзін верш паэта). Гэта, здаецца, усё. Толькі нядаўна ў "Народнай Волі" (N 79, 5 траўня 98 г.) нарэшце выйшла невялікая падборка яго твораў. Сумна, што так мала мы ведаем паэтычнае слова нашых замежных суайчыннікаў...

Дзмітры Шатыловіч нарадзіўся на Беласточчыне, у вёсцы Чаромха, 8 лістапада 1926 года. Менавіта там прайшлі яго дзіцячыя і юнацкія гады. Потым — вайна, прымусовая работа ў Германіі, у баўэра; вызваленне, фронт, раненне... Пасля вайны будучы паэт атрымаў вышэйшую тэхнічную адукацыю, пераехаў у Варшаву. Працаваў на адказнай інжынернай паса-дзе. На працягу жыцця неаднаразова яму даводзілася

выязджаць у розныя краіны свету.

Асобныя паэтычныя зборнікі выйшлі параўнаўча нядаўна: у 1992 г. — "Эцюды падарожжа" і ў 1993-м — "Маё Падляшша". Вершы ў іх тэматычна разнастайныя. Галоўнай заслугай Шатыловіча лічыцца, між тым, стварэнне тэматычнага цыкла аб радзіме — Беласточчыне. Паэт ухваляе характэрныя прыроды, апісвае народныя святы, побыт людзей, шмат чаго ўзгадвае з даваенных і ваенных часоў. (Не дзіўна, што "Народная Воля" адабрала для публікацыі вершы менавіта гэтай тэматыкі). У Шатыловіча — моцная грамадзянска-патрыятычная лірыка. У праніклівых радках паэт паўстае супраць нацыянальнай несвядомасці, добраахвотнага апалячвання іншых сваіх суайчыннікаў. Асуджае і эмігрантаў, якія аддураліся сваёй культуры і мовы. Няма, аднак, сумневу, што аўтар глыбока верыць у жыццяздольнасць беларускага народа.

"Літаратура і мастацтва" знаёміць чытача з іншым і цікавым напрамкам творчасці паэта з Беласточчыны. Гэта — лірыка каханьня.

Аляксандр АДЛІВАНЧЫК

## Дзмітры ШАТЫЛОВІЧ



### Помню

Я ўсё помню той мост  
над абрываю ракі,  
Павуціну звісаючай ночы,  
І ласкавы апошні  
твой поціск рукі,  
І расою пакрытыя вочы.

Памятаю дрыжачы  
твой шэпт на губах  
Аб каханні, аб доўгай разлуцы.  
Як ты моцна трымала  
ў шаўковых руках  
Падарунак мой —  
жменю настурцыі.

Як апошні ты раз цалавала мяне,  
Як шаптала "бывай" — неахвоча,  
І як плаўнай паходкаю,  
нібы ў чайне,  
Паплыла ў чорнай бездані ночы.

І я помню, што доўга стаяў  
і глядзеў  
Я на вузаль чарнеючай далі...  
Пацалунак жа твой на губах  
мне гарэў,  
І як польмя шчокі палалі.  
1957 г.

### Каб ты яшчэ ўчора прыйшла

Каб ты яшчэ ўчора прыйшла  
на спатканне  
Букет пышных руж  
я б табе падарыў,

Я нёс да цябе іх  
з адзіным жаданнем  
Каб позірк твой раз  
хоць бы іх азарыў.

Яны для цябе зацвілі так цудоўна,  
Іх колеры ззялі, як зор аганькі,  
Яны б яшчэ доўга цвілі, безумоўна,  
Каб ты абняла іх далонню рукі.

Каб ты яшчэ ўчора прыйшла  
на спатканне  
Я сэрца сваё б для цябе б перадаў,  
Яго ў невымерных  
знямогах чакання  
Праз многа гадоў  
я табе пратрымаў.

Аднак не прыйшла ты,  
і кветкі завялі,  
Пакрыў іх пляўкаю пылу забыцця,  
А сэрца ад сораму, болю і жалю  
Заціхла ў грудзях  
пад цяжарам жыцця.  
1961 г.

### Жанчына з Луўра

Палац каралеўскі дрыжыць  
ад людзей,  
Палкі пілігрымаў з далёкіх краін  
Прышлі паглядзець  
на асколкі падзей,  
Застылых у бронзы  
ці ў фарбах карцін.

Крылатая Нікэ пускае без віз.  
Як вулей, гудзіць разнамоўны  
натоўп.  
Павольным патокам уверх  
альбо ўніз  
Плыве ён, як Сена між  
арак мастоў.

Тут цяжка запомніць  
усіх мастакоў,  
Палотны якіх паглядаюць са  
сцен,  
Ад тых невядомых  
з сярэдніх вякоў,  
Да слаўных, як Гойя, Ван Гог,  
ці Гоген.

Ва ўсіх калідорах і залах, са сцен,  
Зрок вабяць фігуры  
і твары жанчын,  
Вясёлых, як сонца, і смутных,  
як цень,

Дам пышна адзетых  
і голых багінь.

Вось "Клеўская Анна" —  
Гальбейна партрэт —  
Глядзіць, як жывая  
з-за тоўстага шкла,  
Адзетая, быццам ідзе на банкет,  
Ці мо к каралю ў каралеўскі палац.

У сукні, як рыза, адкрыты  
ўвесь ліф,  
Пад ёй шэмзіетка ажурная ўся,  
Карункі ўсю шыю, як вуз, аплялі,  
А крыж і каралі блішчаць,  
як раса.

Твар доўгі і тонкі,  
ні следу маршчын,  
Пад верхнімі вейкамі два вузалькі,  
Дзве вузкія бровы спадаюць  
з вяршынь,  
А вусны маленькія, як матылькі.

А Гальса "Цыганка"  
глядзіць дзесьці ўбок  
Ішчыра смяецца, не ведаць чаму,  
Дзве голыя грудзі зліліся ў клубок,  
Пакінуўшы кофту,  
як п'яны карчму.

Зноў смутныя вочы  
ў "Мадам Рэкам'е":  
Фрывольна ў кашулі прысела  
ў шэзлонг  
У келлі пустой, нібы дзесьці  
ў турме, —  
І страсна чакае, калі прыйдзе ён.

Далей "Адаліска" —  
карціна Інгрэ —  
Цудоўныя плечы паказвае нам,  
Здаецца нядаўна папала ў гарэм  
І вельмі баіцца султана яна.

Другую карціну "Крыніцай"  
назваў,  
Якая чароўна на левым плечы,  
Трымае ў руках перахілены збан,  
З якога вада ручайкамі цячэ.

І поўнае грацыі цела яе,  
І грудзі, як яблык з райскіх садоў,  
Красою сваёй разбудзіла ў мяне  
Крыніцу ўспамінаў  
пра ўсю маладосць.

У зале направа  
ад цёмных дзвярэй  
Дзівосная шафа стаіць ля сцяны,  
1975 г.

Яе абступілі натоўпы людзей —  
Ніяк наглядзецца не могуць яны.

З той шафы, як з клеткі,  
праз шыбу акна  
Джаконда чаруе усмешкай  
жывой,  
З вачэй жа яе свеціць  
водбліскам дня  
Ірадасць, і шчасце, і цёплы спакой.

Далей — сотні новых  
жаночых вачэй  
Праводзяць мяне цераз цэлы палац.  
Аб кожнай тут можна  
было бы яшчэ  
Асобна паэму ці верш напісаць.

А колькі статуў  
і цудоўных багінь —  
І грэцкіх і рымскіх  
з далёкіх вякоў —  
Мадоні і царыц, каралеўні  
і княгінь,  
Народжаных скульптара  
ўмелай рукой.

"Венера Мілоская"  
з пены марской,  
Змянілася ў мрамур,  
як светлы янтар,  
Стаіць на паўголае ў позе такой,  
Што вее з яе абаяльнасць і чар.

Хоць позірк яе накіраваны ўбок,  
Хаця і без рук, ды, здаецца, жыве,  
І хочацца мне,  
каб ступіла хоць крок  
І выйшла на двор,  
каб прайсці па траве.

Паказвае нам "Афрадыта  
ў садах"  
І фрукты ў руцэ і палову грудзей,  
І думае, пэўна, аб новых пладах,  
Якія любоў прынясе для людзей.

Мінуў ужо час,  
я выходжу на двор,  
Тут кветкі на клумбах гараць  
у вачах,  
Усюды краса, цішыня і прастор,  
А я быццам п'яны стаю на нагах.

Я чуць буду доўга і ноччу і ўдзень,  
І твары і позірк розных жанчын:  
Вясёлых, як сонца, і сумных,  
як цень,

Дам пышна адзетых  
і голых багінь.

## Марцін КОЎЗКІ

### Доля праўды

Абязлюднеў аршанскі цягнік, засталася адны крыжаванкі на лаўках. І якія толькі аднаклетачныя насялялі гэты вагон! Ехаць так недалёка, а клетак у крыжаванках, пустых, незапоўненых клетак ну цэлы мільён. Хіба што іншыя віццябляне і віццяблянкі нашпігуюць цяпер тыя клеткі ў крыжаванках.

Не падаць рукі ці даць па мордзе — як гэта ўсё старадаўна! Сёння не страляюцца на дуэль — кілеры ця-

бе падстрэльваюць. Ужо ў рэанімацыі думаеш са скрухай: зняважыў бы лепш поўху.

Выпусцілі календары і прытрымліваюць да пары. Пусціць у продаж па інфляцыйных цэнах — абанкруціцца выдавецтва. Далей трымаць — самаедства, людзі панакупляюць іншыя календары. А вы што зрабілі б на месцы выдавецтва, паважаныя спадары?

Уздыханні — спожыць закаханых. А калі ты не

Клінтан і табе не трэба, чаго ты тады ўздыхаеш і мучышся? Не паспеў назапасіць гаручага?

Паводле М. Багаслоўскага. Успрымаецца без спрэчак двухбаковы медальён: калі наш, тады "разведчык", калі іх — тады "шпіён".

Як клапоцяцца аб сваіх адлюстраваных палітыкі! Гарбачоў, калі быў прэзідэнтам, выпускаў партрэты без радзімых плям на галаве. Маю на партрэтах быў без

бародавак. Рэтушавалі бародаўкі і на партрэтах Чарненкі. Зюгану і зараз садзіцца так, каб бародавак не відало было пры святле праэктараў. У нас адзін Шуш-кевіч не прыхоўваў лысіну, і то таму, што без яе і галавы не было б. Клім з прыхамацей прыгажунь, а лідэры ці далёка пайшлі ад іх?

— Зноў чэргі, — радуецца патрыёты, — аднаўляюцца нашы льготы. Што нам гэтыя доўгія ланцугі і льготы, будзь ласкаў, без чэргі.

У сувязі з планавым нявыходам, наступны нумар тыднёвіка "Літаратура і мастацтва" выйдзе 26 лютага 1999 года.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ  
Саюз беларускіх  
пісьменнікаў;  
рэдакцыя газеты  
"Літаратура і мастацтва"  
ВЫХОДЗІЦЬ  
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар  
**Алесь ПІСЬМЯНКОЎ**  
РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:  
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,  
Павел ВЕРАБ'ЁЎ —  
намеснік галоўнага  
рэдактара,  
Мікола ГІЛЬ,  
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,  
Жана ЛАШКЕВІЧ,  
Алесь МАРЦІНОВІЧ,  
Барыс ПЯТРОВІЧ —  
першы намеснік  
галоўнага рэдактара,  
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,  
Віктар ШНІП —  
адказны сакратар

АДРАС  
РЭДАКЦЫІ:  
220005, Мінск,  
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:  
прыёмная рэдакцыі —  
284-8461  
намеснікі галоўнага  
рэдактара — 284-8525,  
284-7985

АДДЗЕЛЫ:  
публіцыстыкі — 284-8204  
пісьмаў і грамадскай  
думкі — 284-7985  
літаратурнага  
жыцця — 284-8462  
крытыкі  
і бібліяграфіі — 284-7985  
паэзіі і прозы — 284-8204  
музыкі — 284-8153  
тэатра, кіно  
і тэлебачання — 284-8153  
выяўленчага мастацтва,  
аховы помнікаў — 284-8462  
навін — 284-8462  
мастацкага  
афармлення — 284-8204  
фота-  
карэспандэнт — 284-8462  
бухгалтэрыя — 236-6071

Пры перадруку просьба  
спасылацца на "ЛІМ".  
Рукпісы рэдакцыі  
не вяртае і не рэцензуе.  
Пазіцыя рэдакцыі  
можа не супадаць  
з меркаваннямі  
і думкамі аўтараў  
публікацый.

Набор і вёрстка  
камп'ютэрнага цэнтра  
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень  
па пятніцах  
Друкарня  
"Беларускі Дом друку"  
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)  
Індэкс 63856.  
Наклад 3866.  
Нумар падпісаны ў друк  
11.2.1999 г. у 17.30.  
Рэгістрацыйнае  
пасведчанне № 999  
Заказ 661/Г  
Д/ 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12  
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12